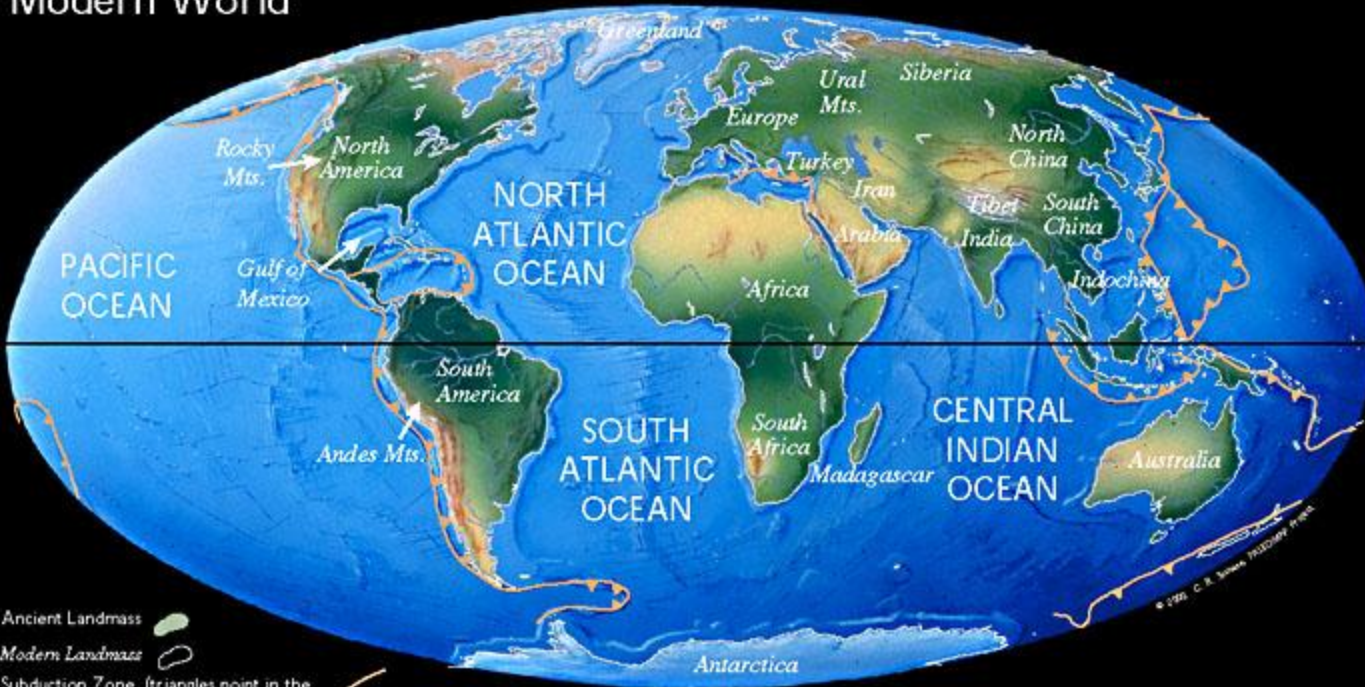

JŪRAS UN OKEĀNI

www.1015

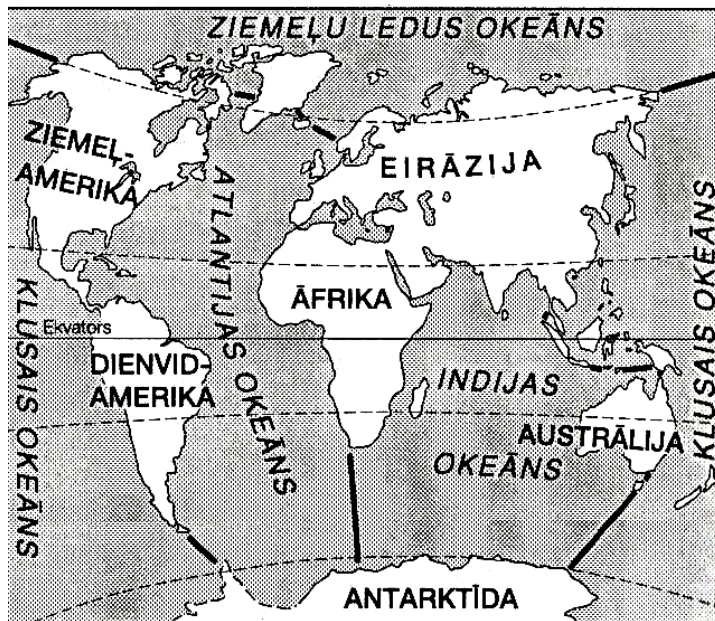
Modern World

© 1995 C. B. Sonnet, PROCEEDING FROM

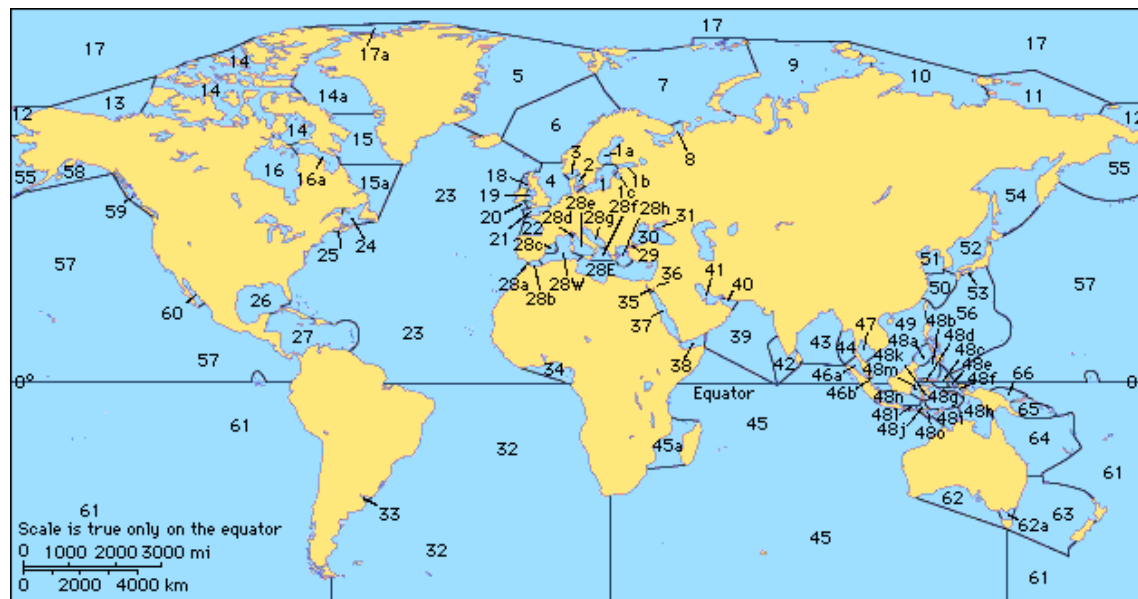
Pasaules okeāna galvenie
morfometriskie raksturlielumi

Okeāns	Platība (milj. km ²)	Tilpums (milj. km ³)	Vidējais dzi- ļums (m)	Lielākais dzi- ļums (m)	Šelfa platība (milj. km ²)
Klusais ok.	179,7	723,7	3984	11 022	9,4
Atlantijas ok.	93,3	337,0	~4000	8742	9,2
Indijas ok.	74,9	284,6	3736	7729	3,2
Ziemeļu Ledus ok.	14,75	18,07	1225	5527	4,9

Okeāni un kontinenti

- Okeāns ir pasaules okeāna daļa, ko ierobežo apkārtējie kontinenti.
- Pasaules okeāns sastāv no 4 okeāniem.
- Dažkārt tiek izdalīts Dienvidu okeāns, bet Ziemeļu ledus okeāns tiek uzskatīts par Atlantijas okeāna arktisko baseinu
- Okeāna daļas ir jūras un līči.
- Okeanogrāfija-nozare, kas pētī Pasaules okeānu, kā hidrosfēras daļu..

1. Baltic Sea	27. Caribbean Sea	48b. Celebes Sea
1a. Gulf of Bothnia	28w. Mediterranean Sea (Western Basin)	48c. Molucca Sea
1b. Gulf of Finland	28a. Strait of Gibraltar	48d. Gulf of Tomini
1c. Gulf of Riga	28b. Alboran Sea	48e. Halmahera Sea
2. Kattegat, Sound and Belts	28c. Balearic Sea	48f. Ceram Sea
3. Skagerrak	28d. Ligurian Sea	48g. Banda Sea
4. North Sea	28e. Tyrrhenian Sea	48h. Arafura Sea
5. Greenland Sea	28E. Mediterranean Sea (Eastern Basin)	48i. Timor Sea
6. Norwegian Sea	28f. Ionian Sea	48j. Flores Sea
7. Barents Sea	28g. Adriatic Sea	48k. Gulf of Boni
8. White Sea	28h. Aegean Sea	48l. Bali Sea
9. Kara Sea	29. Sea of Marmara	48m. Makassar Strait
10. Laptev Sea	30. Black Sea	48n. Java Sea
11. East Siberian Sea	31. Sea of Azov	48o. Savu Sea
12. Chukchi Sea	32. South Atlantic Ocean	49. South China Sea
13. Beaufort Sea	33. Río de la Plata	50. East China Sea
14. Northwestern Passages	34. Gulf of Guinea	51. Yellow Sea
14a. Baffin Bay	35. Gulf of Suez	52. Sea of Japan
15. Davis Strait	36. Gulf of Aqaba	53. Inland Sea
15a. Labrador Sea	37. Red Sea	54. Sea of Okhotsk
16. Hudson Bay	38. Gulf of Aden	55. Bering Sea
16a. Hudson Strait	39. Arabian Sea	56. Philippine Sea
17. Arctic Ocean	40. Gulf of Oman	57. North Pacific Ocean
17a. Lincoln Sea	41. Persian Gulf	58. Gulf of Alaska
18. Inner Seas (off the west coast of Scotland)	42. Laccadive Sea	59. Coastal waters of southeast Alaska and British Columbia
19. Irish Sea and St. George's Channel	43. Bay of Bengal	60. Gulf of California
20. Bristol Channel	44. Andaman Sea	61. South Pacific Ocean
21. English Channel	45. Indian Ocean	62. Great Australian Bight
22. Bay of Biscay	45a. Mozambique Channel	62a. Bass Strait
23. North Atlantic Ocean	46. Malacca and Singapore Straits	63. Tasman Sea
24. Gulf of St. Lawrence	46a. Strait of Malacca	64. Coral Sea
25. Bay of Fundy	46b. Singapore Strait	65. Solomon Sea
26. Gulf of Mexico	47. Gulf of Thailand	66. Bismarck Sea
	48. East Indian Archipelago (Indonesia)	
	48a. Sulu Sea	

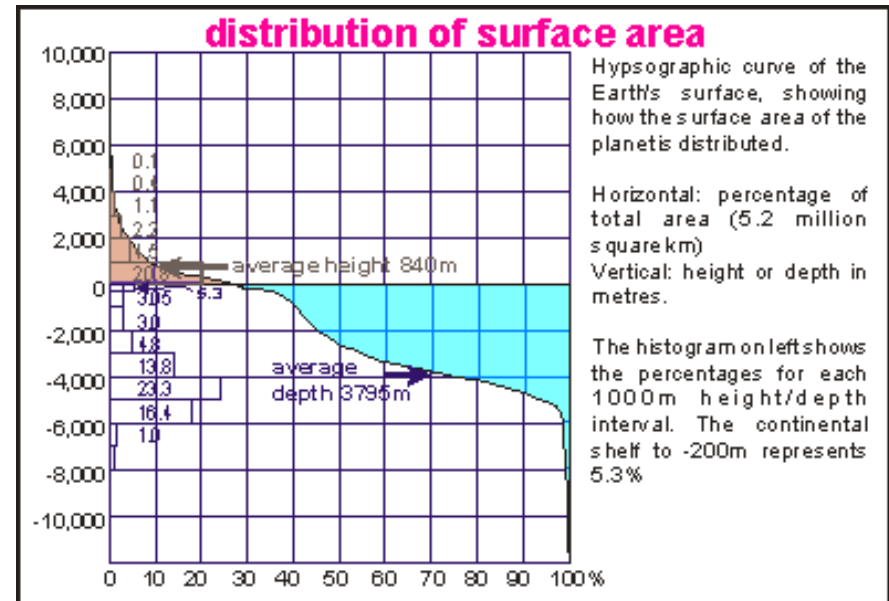
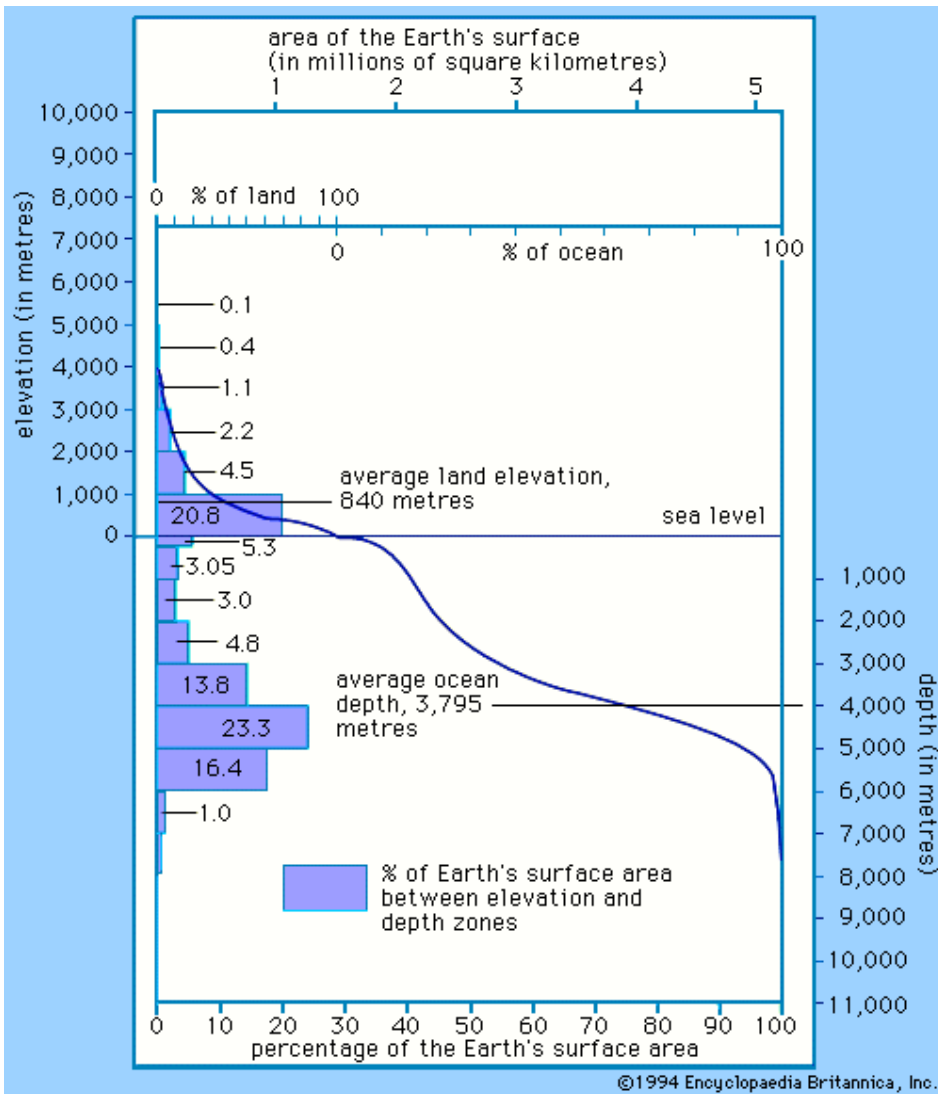

Fisheries and Oceans
Canada

Pêches et Océans
Canada

Canada™

- **Jūra ir pasaules okeāna daļa.**
- **No okeāna to norobežo sauszemes vai zemūdens reljefa pacēlumi.**
- **Tā atšķiras ar hidroloģisko režīmu, klimatiskajiem apstākļiem, dzīvajiem organismiem.**
- **Atšķirības rodas sauszemes ietekmē (upju notece, klimats), ierobežotajā saistībā ar okeānu.**

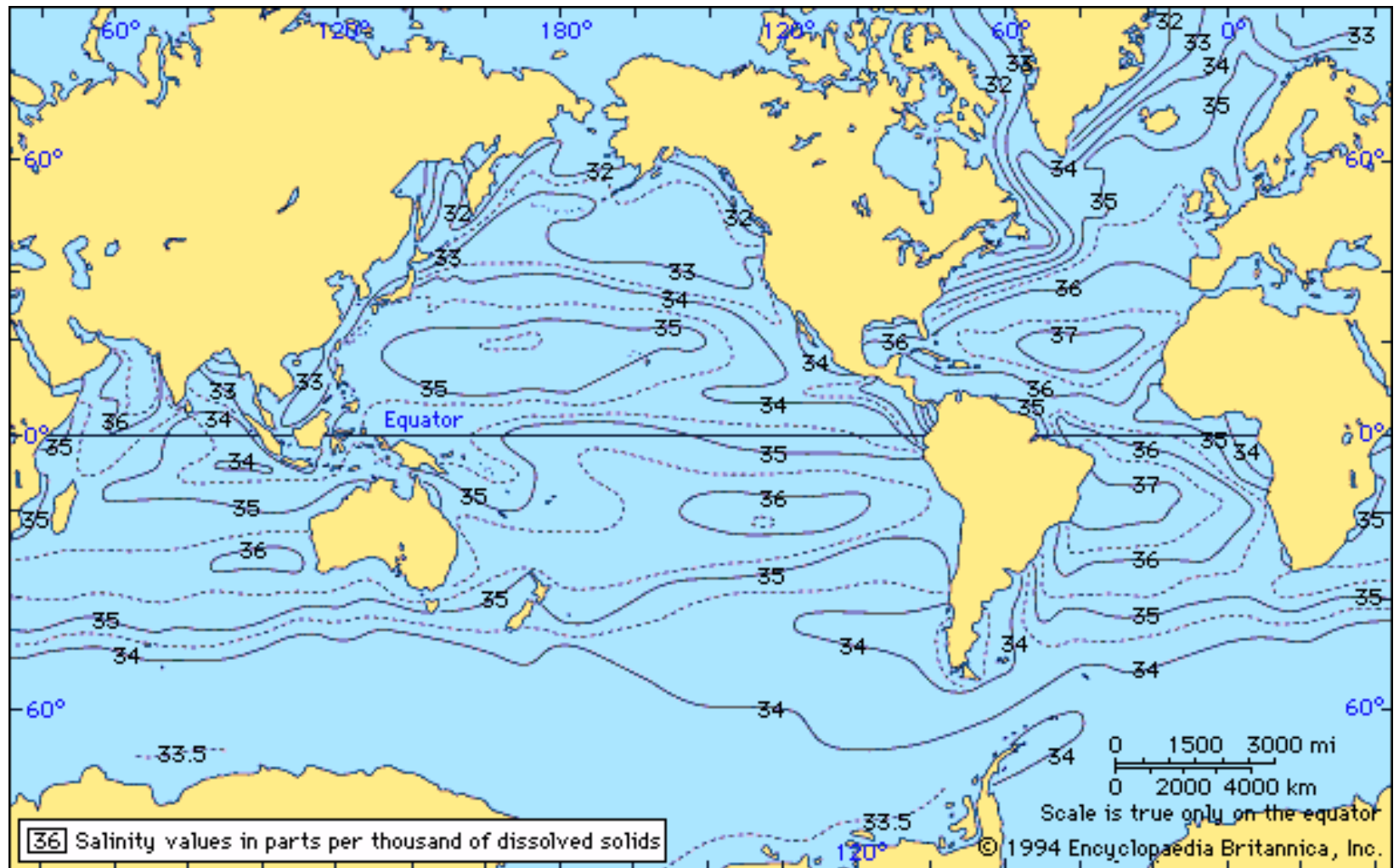

- **Par jūrām sauc arī dažādas okeāna daļas.**

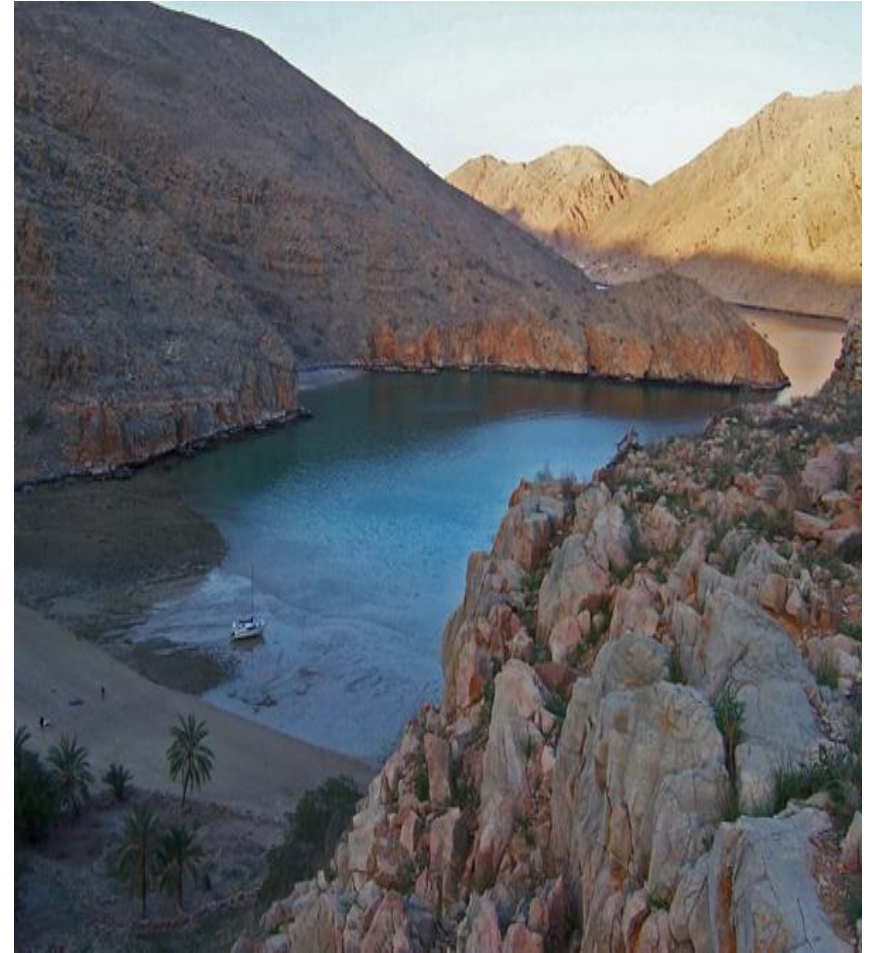
Piem.: Saragasu jūra, Filipīnu jūra, kā arī beznoteku ezeri ar sāļu ūdeni: Kaspijas jūra, Arāla jūra, Nāves jūra.

- **Pat mākslīgās ūdenskrātuves: Maskavas jūra.**

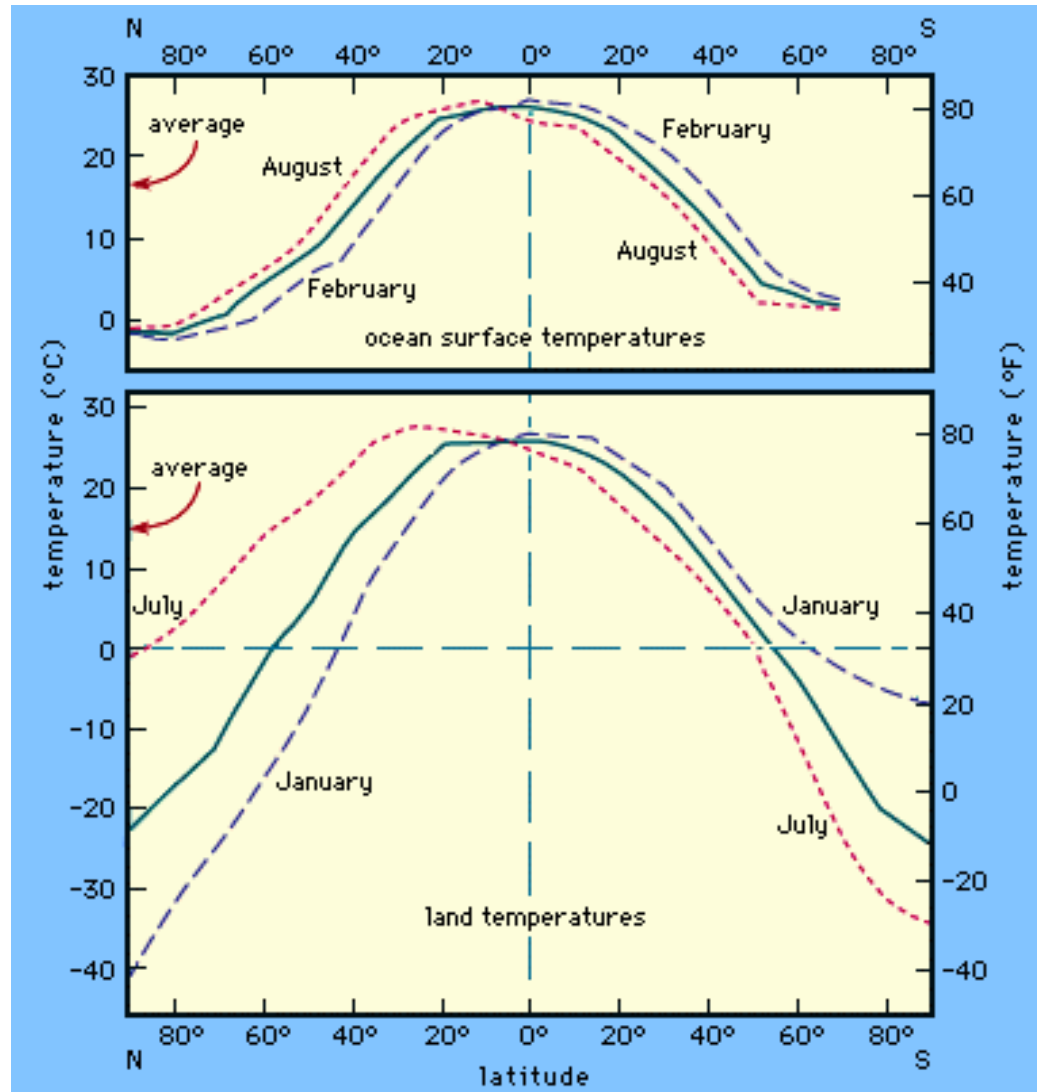
- Sāļuma atšķirības Pasaules okeānos

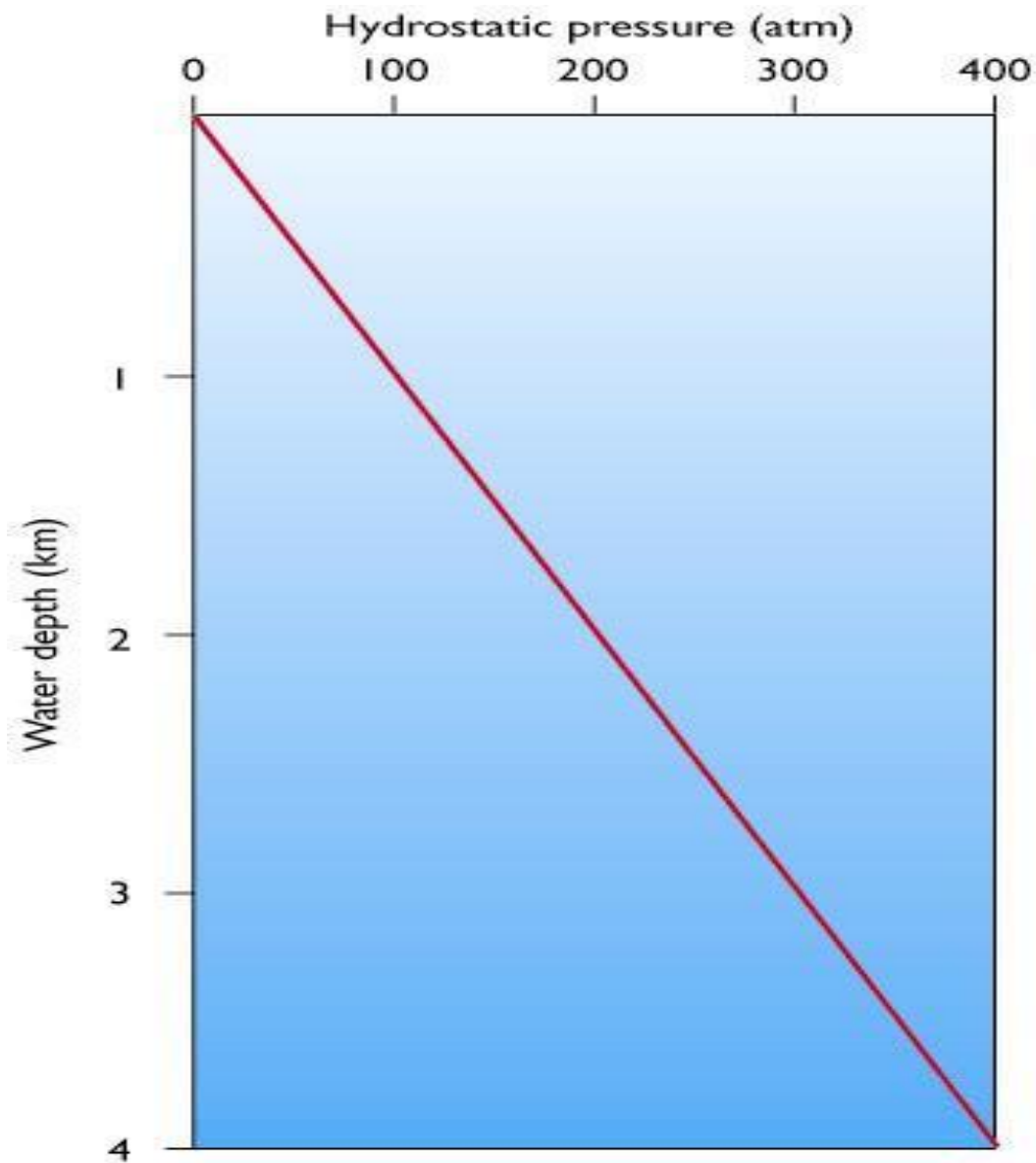
**Atsevišķas jūras savukārt tradicionāli sauc par līčiem;
Gvinejas, Biskajas, Hudzona, Persijas līči.**

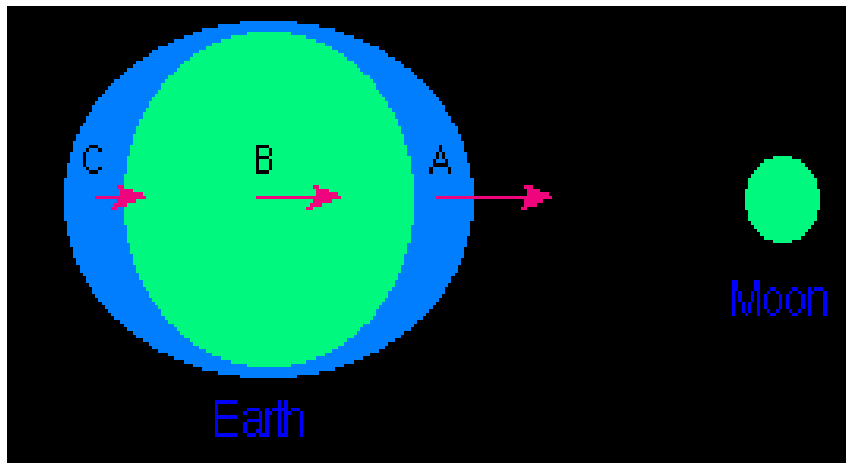
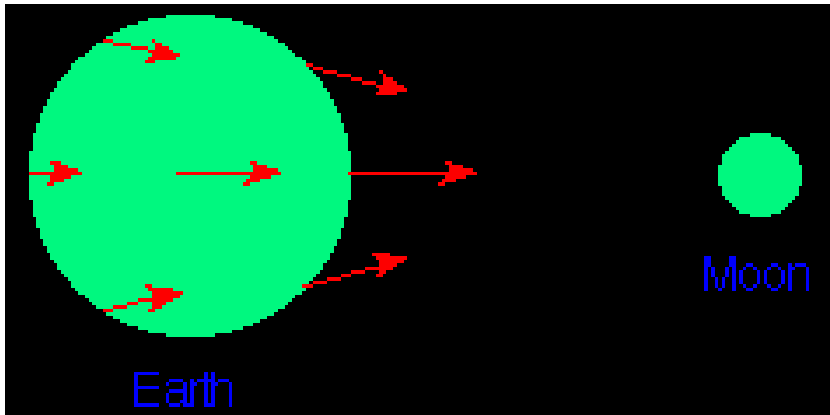
Okeāna virsmas un sauszemes temperatūras atšķirības

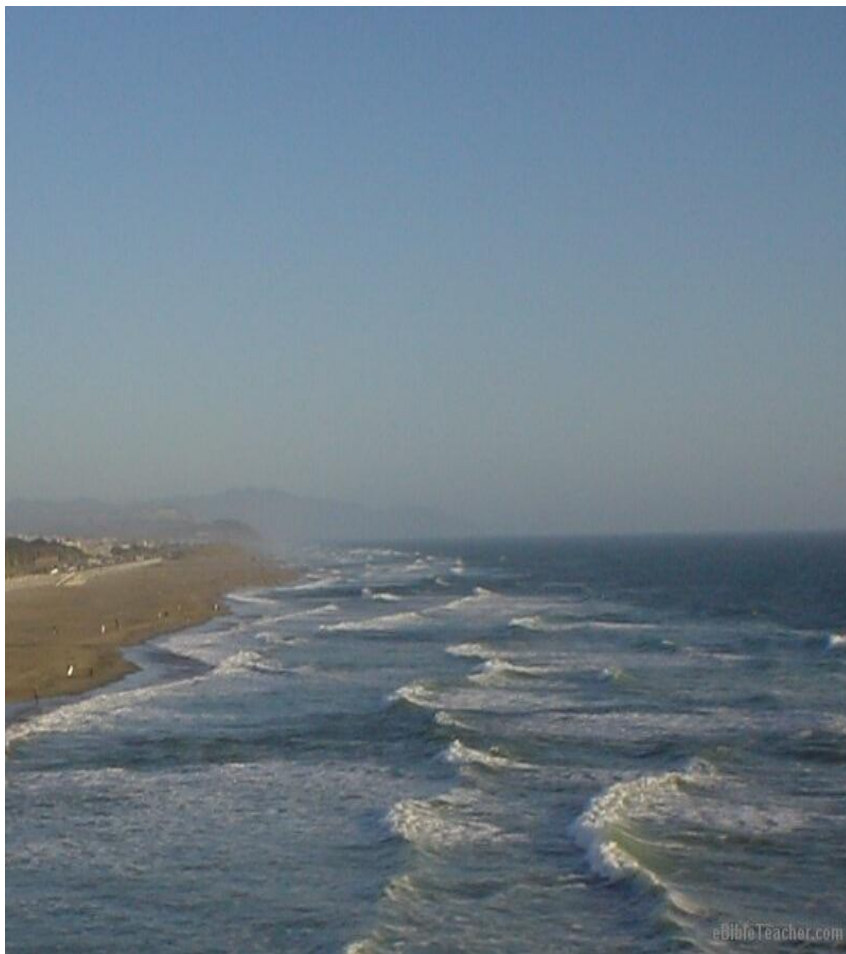
**Palielinoties
dziļumam,
ūdens kolonā
pieaug
hidrostatiskais
spiediens !**

Plūdmaiņas (paisums un bēgums)

- Plūdmaiņas ir pasaules okeāna ūdenslīmeņa, Zemes cietās virsmas un atmosfēras spiediena periodiskas svārstības, kuru cēlonis ir spēki, kas rodas summējoties Mēness un Saules gravitācijas spēkiem un tiem centrābēdzes spēkiem, kuri rodas riņķojot sistēmām ZEME-MĒNESS un MĒNESS-SAULE.

- Pēc nošķirtības no okeāna un hidroloģiskā režīma izšķir
- iekšzemes jeb iekškontinentālās, starpsalu un malas jūras.
- Iekšzemes jūras dziļi iespiežas sauszemē, un ūdens apmaiņa ar okeānu notiek pa jūras šaurumu.

- **lekšzemes jūru sāļumu nosaka jūras ģeogrāfiskais stāvoklis:**
- **Arīda klimata apgabalos jūrās ir lielāks sāļums (Sarkanā jūra);**
- **Humīda klimata apgabalos - (Baltijas jūra) – mazāks nekā okeānā.**

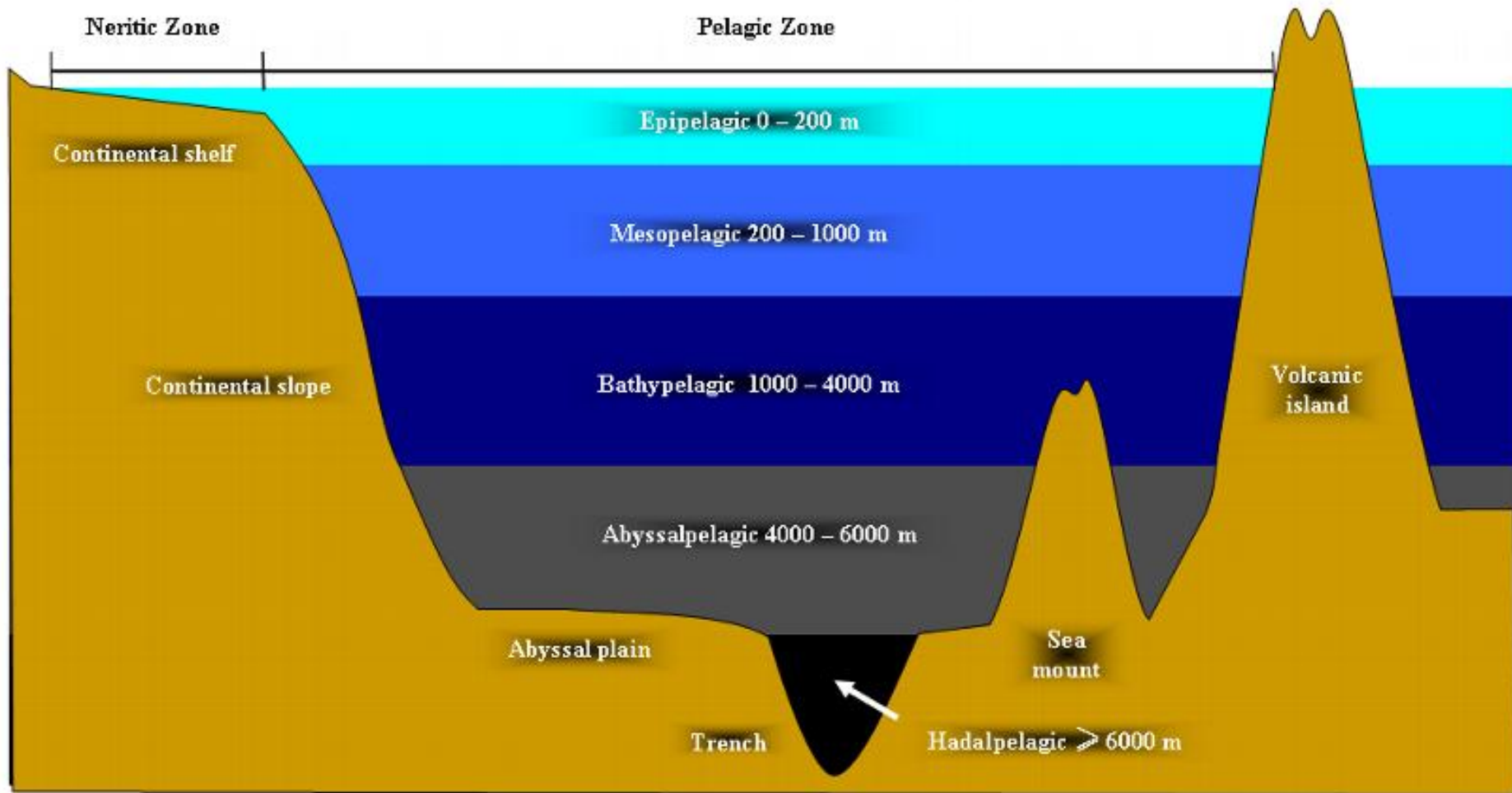
**Starpsalu jūras ierobežo salu loki, lielas salas vai
arhipelāgi:
Javas, Sulu, Fidži, Bandas, Sulavesi.**

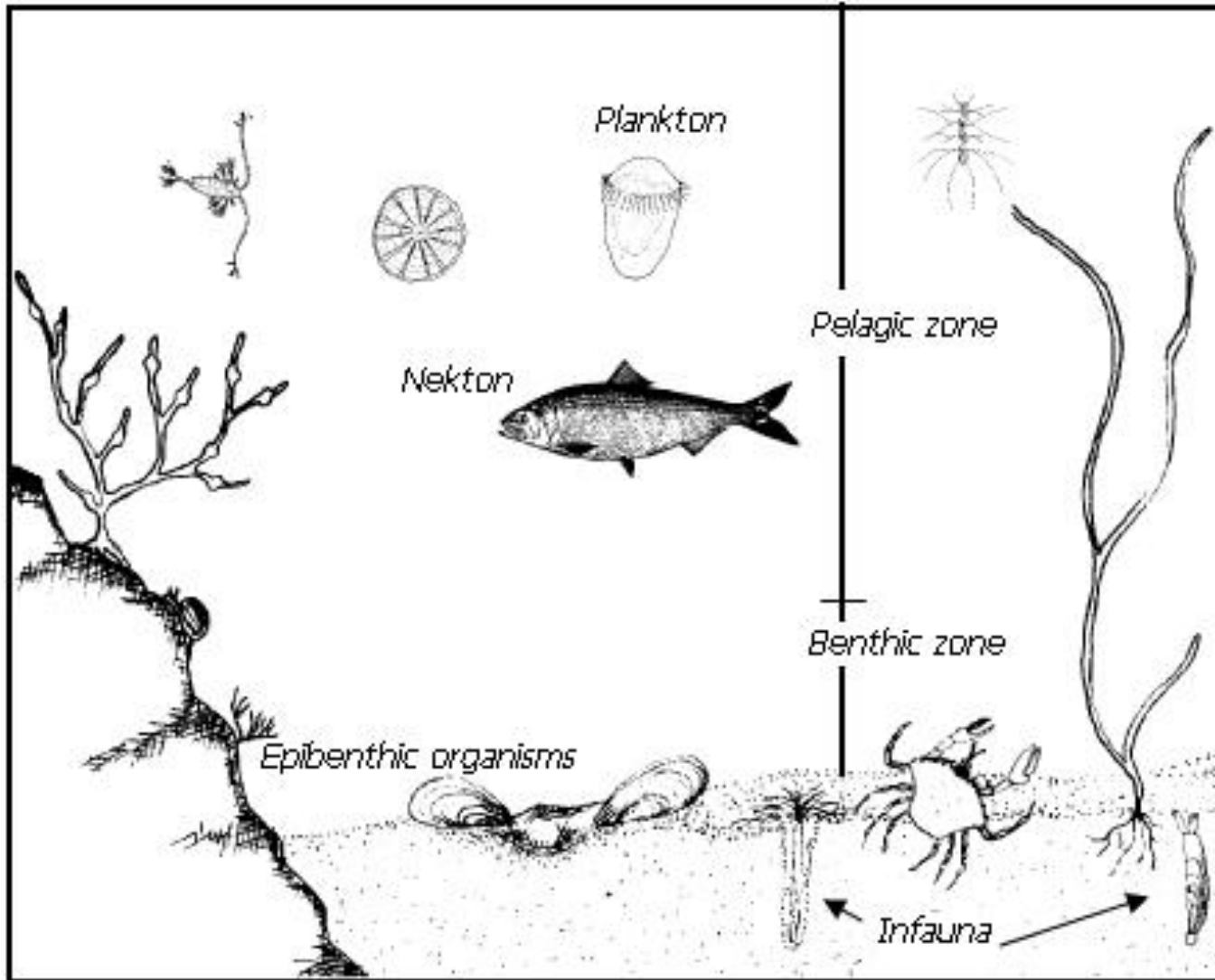

Malas jūras no okeāna var būt daļēji nošķirtas ar salu lokiem.

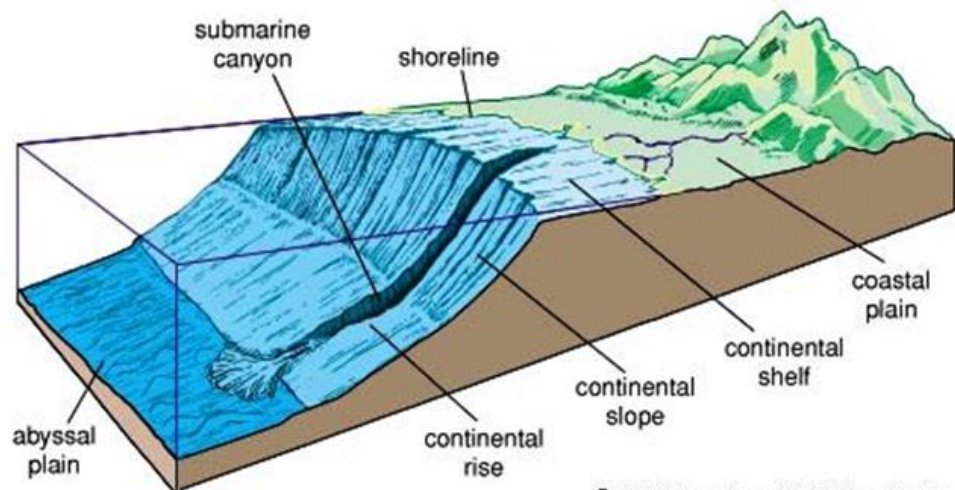
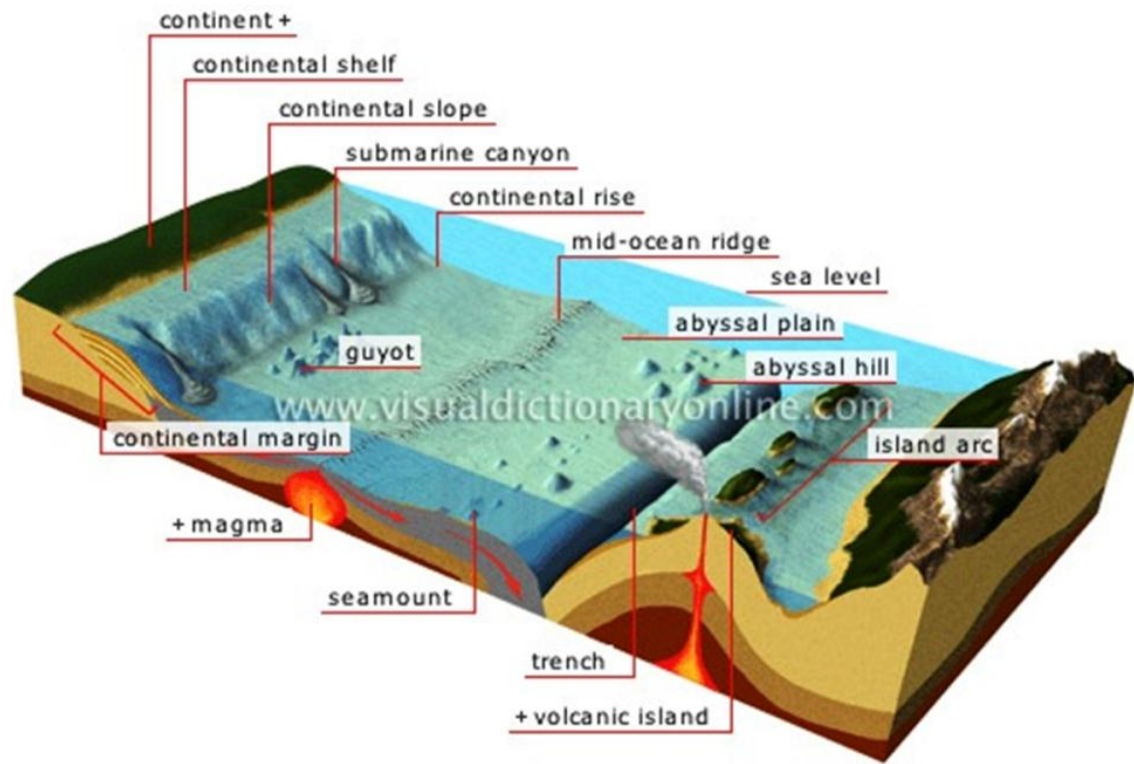
- **Malas jūras**
Tām ir samērā brīva ūdens apmaiņa ar okeānu.
(Ziemeļjūra, Barenca, Norvēģu jūras.

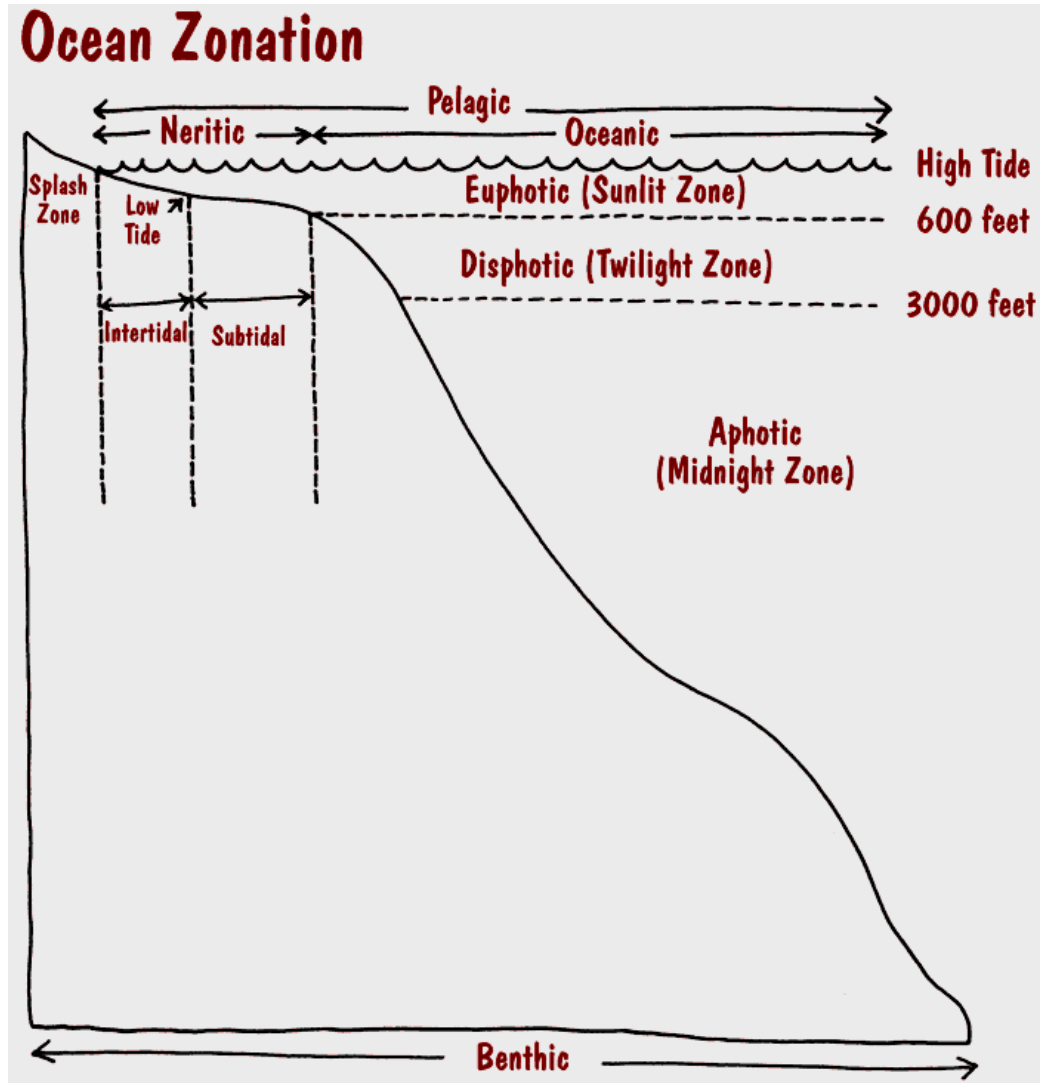

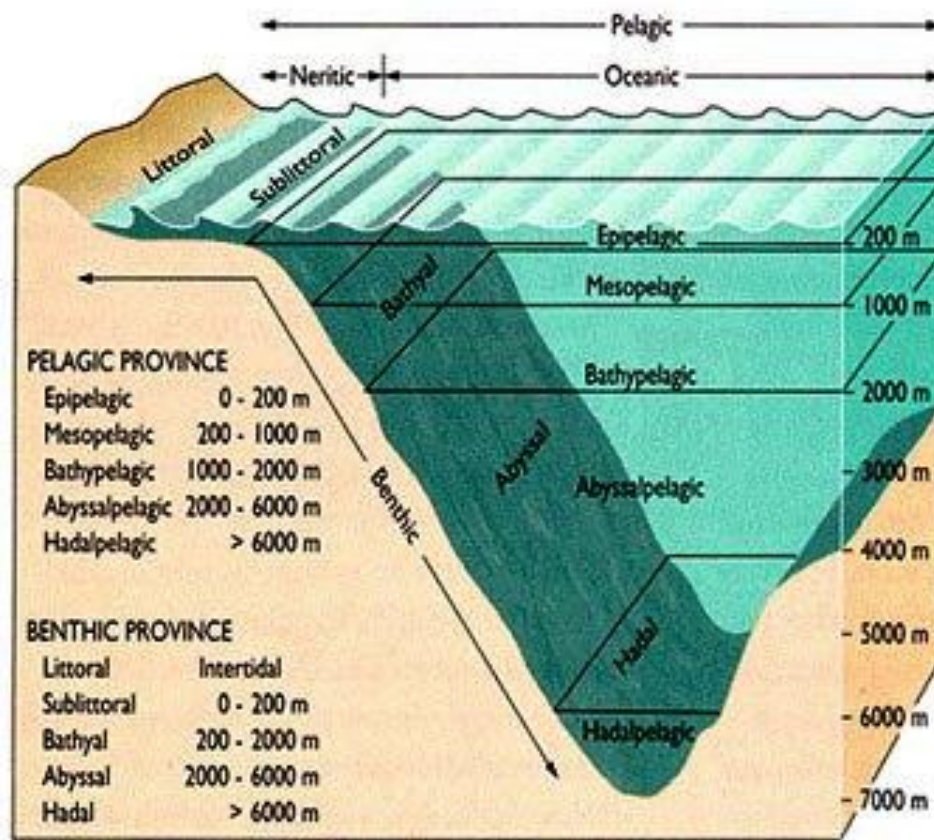
<http://www.orma.com/ocean/what-does-pelagic-mean/>

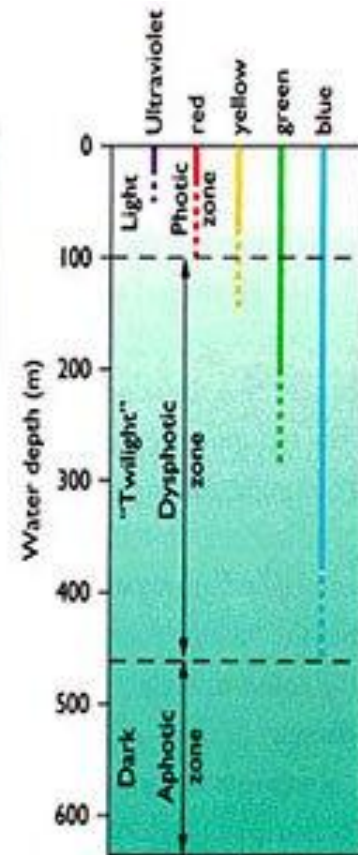

Zonas okeānos un jūrās

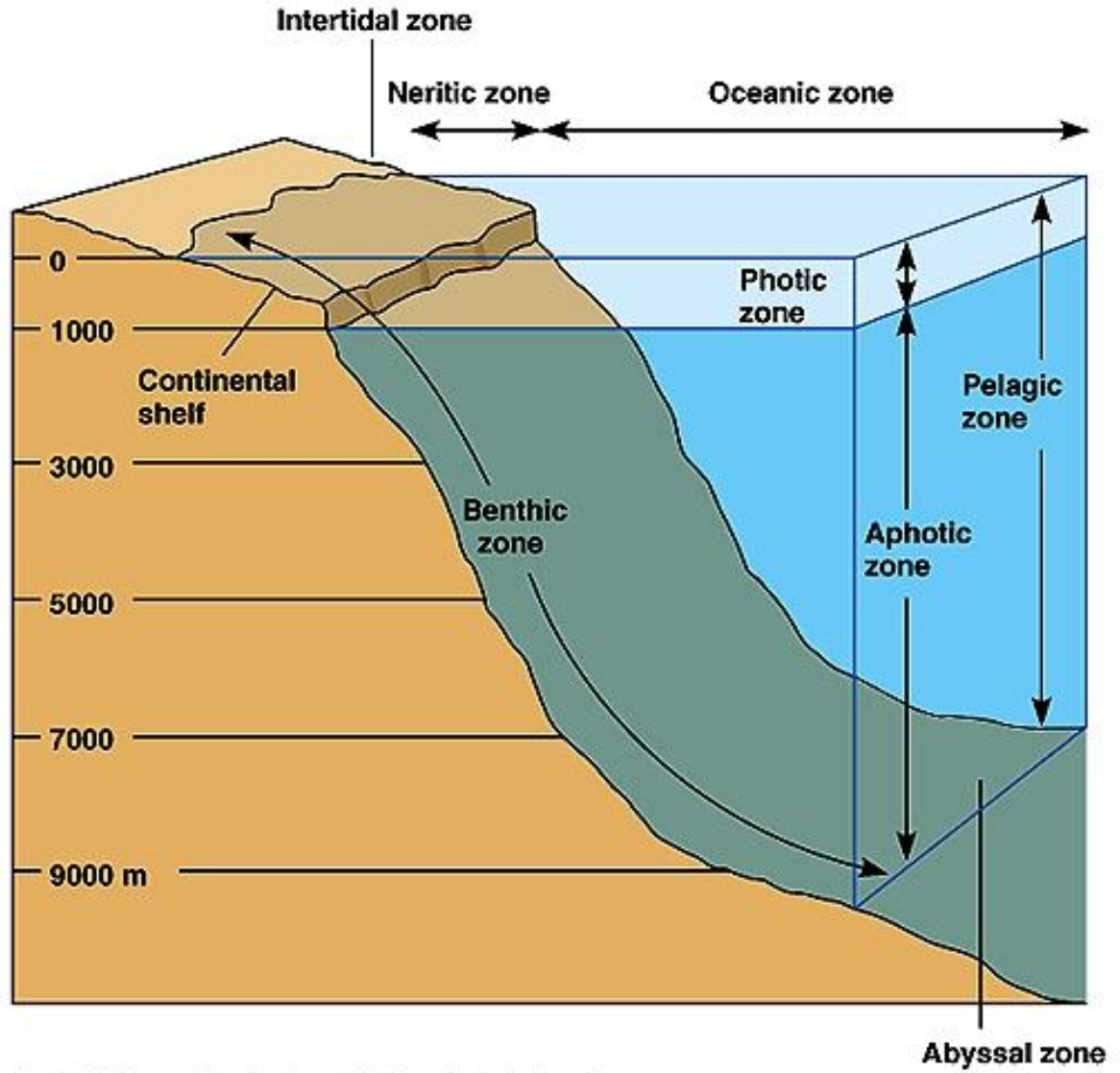
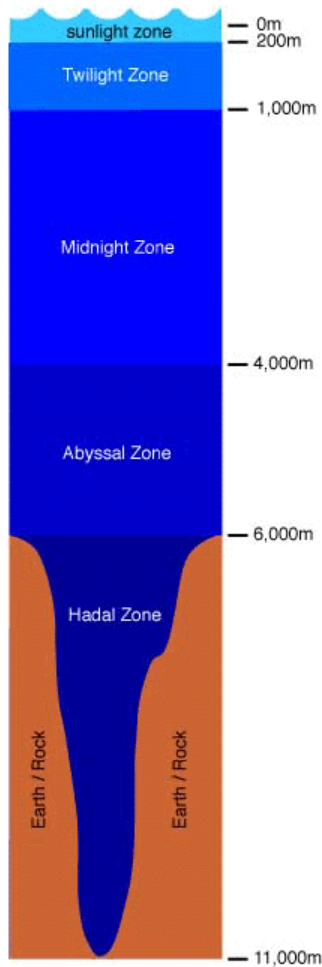

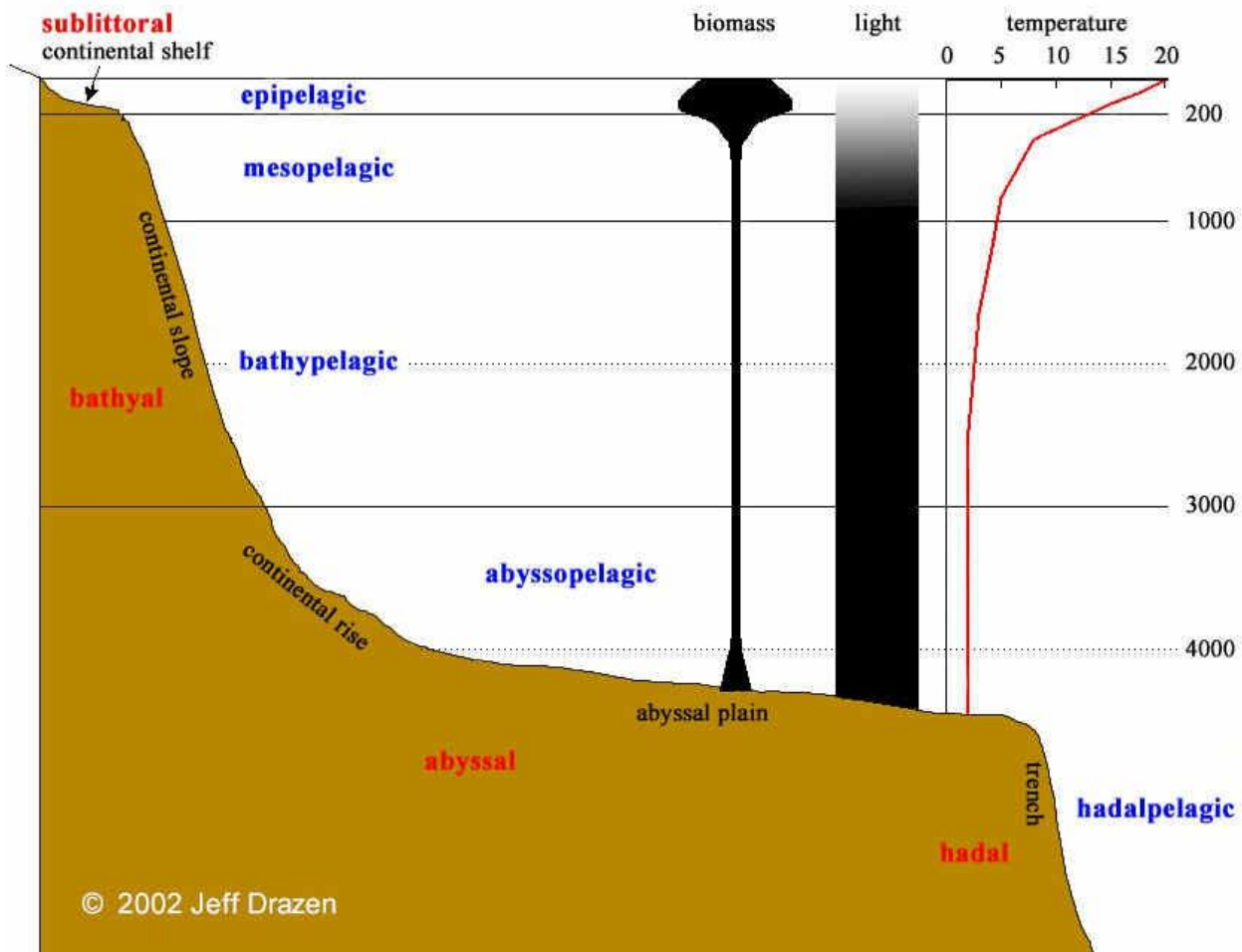

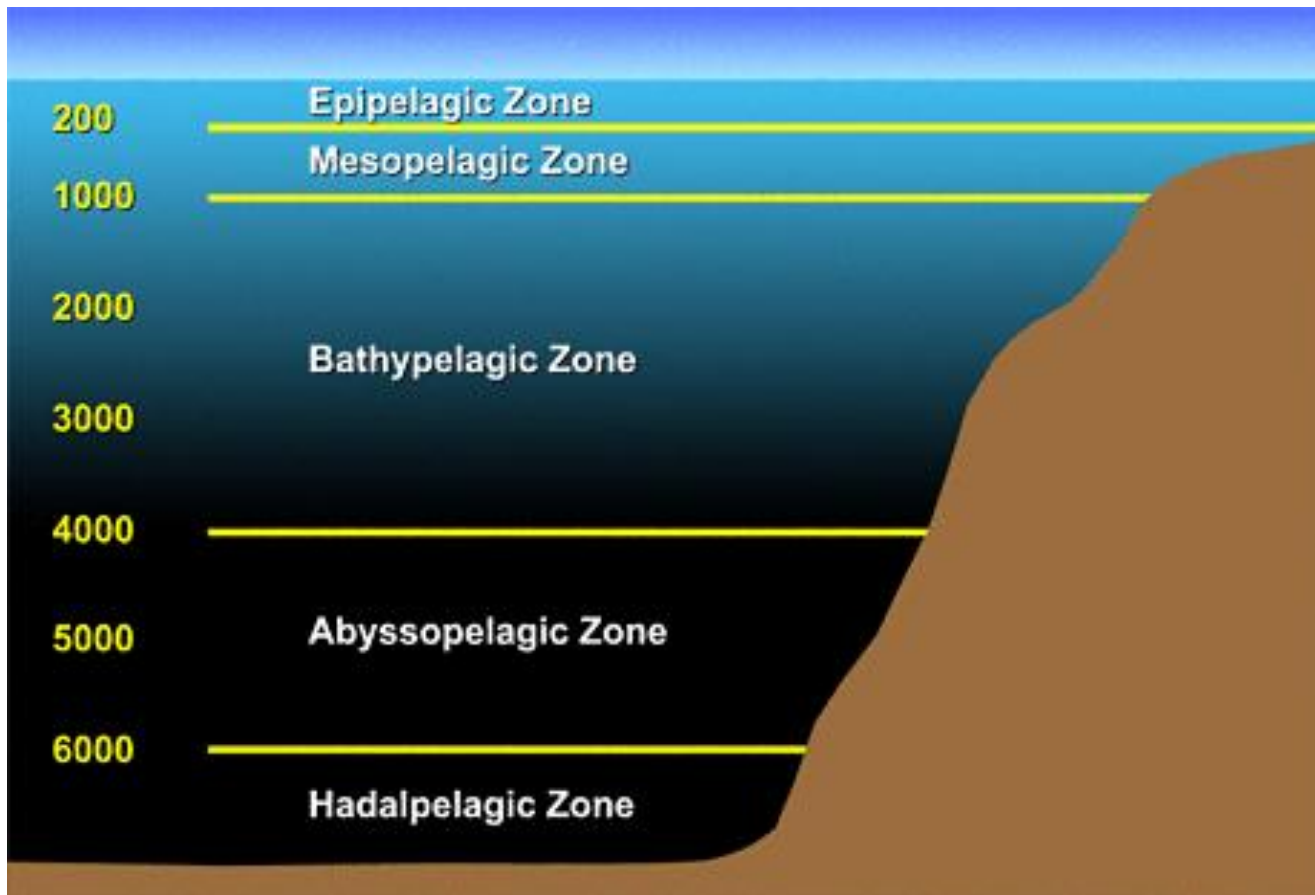
(a) BIOZONES

(b) LIGHT ZONES

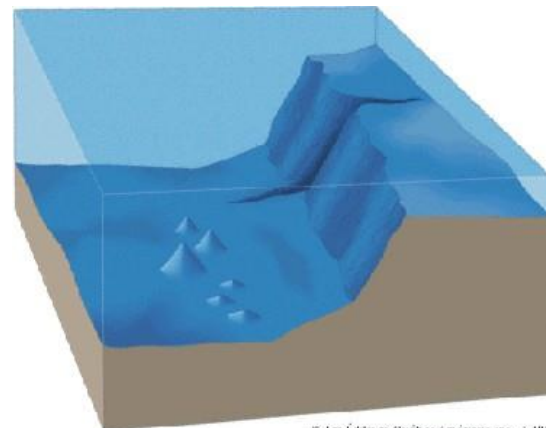
Abisāle (Abisālā zona) -okeāniskā zona

Paskaidrojums

Okeāna vai jūras daļa ar krasi atšķirīgiem dabas apstākļiem.
Galvenās no okeāniskajām zonām ir litorāle, pelagiāle (batiāle) un abisāle.

Angliski - oceanic zone

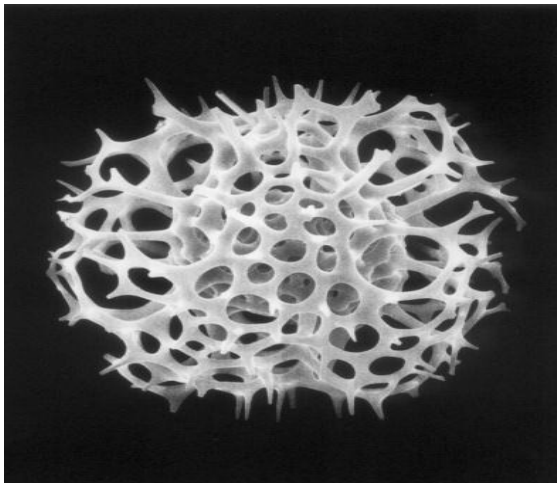
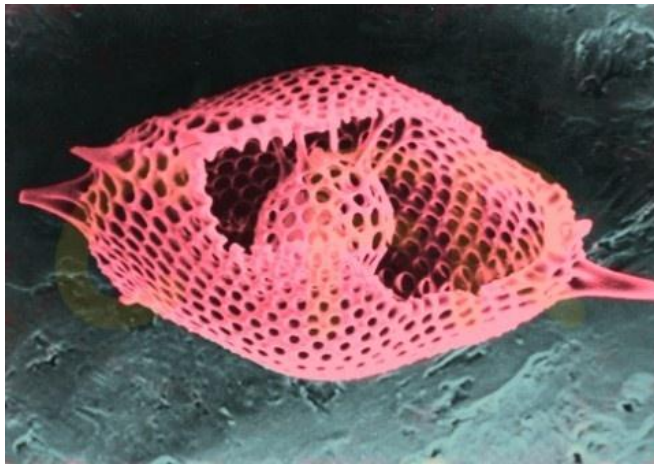
- **Ir liela dzielme, dziļūdens zona, kurā dziļums lielāks par 2000m. Lielā dziļumā valda tumsa, ūdens-mazkustīgs, tam pastāvīga temperatūra**
- **(1°-2 ° C) , polārajos apgabalos – ap 0 ° C., sāļums (34,7 – 34,9 promiles), liels blīvums un augsts spiediens. Sastopamas galvenokārt organogenas un minerālas nogulas.**

© Les Éditions Québec Amérique inc., 1998.

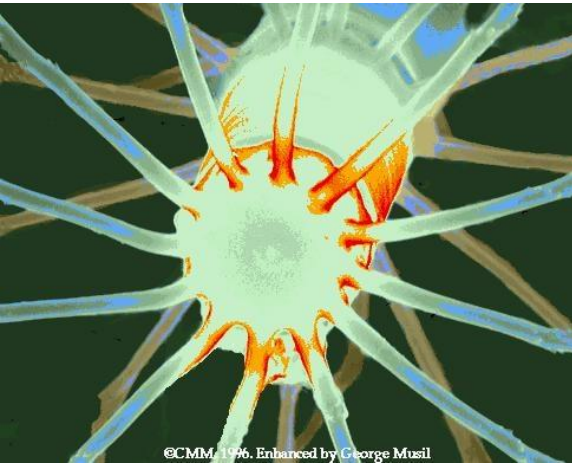
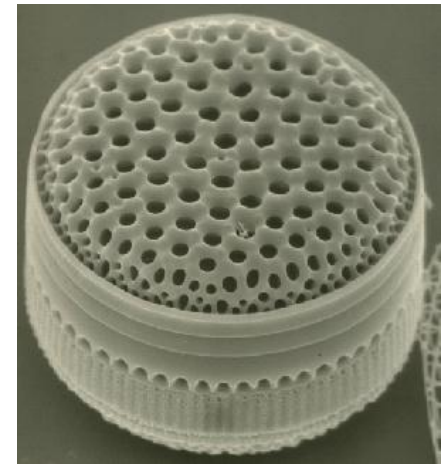
Abisālie nogulumi

Jeb dziļūdens nogulumi

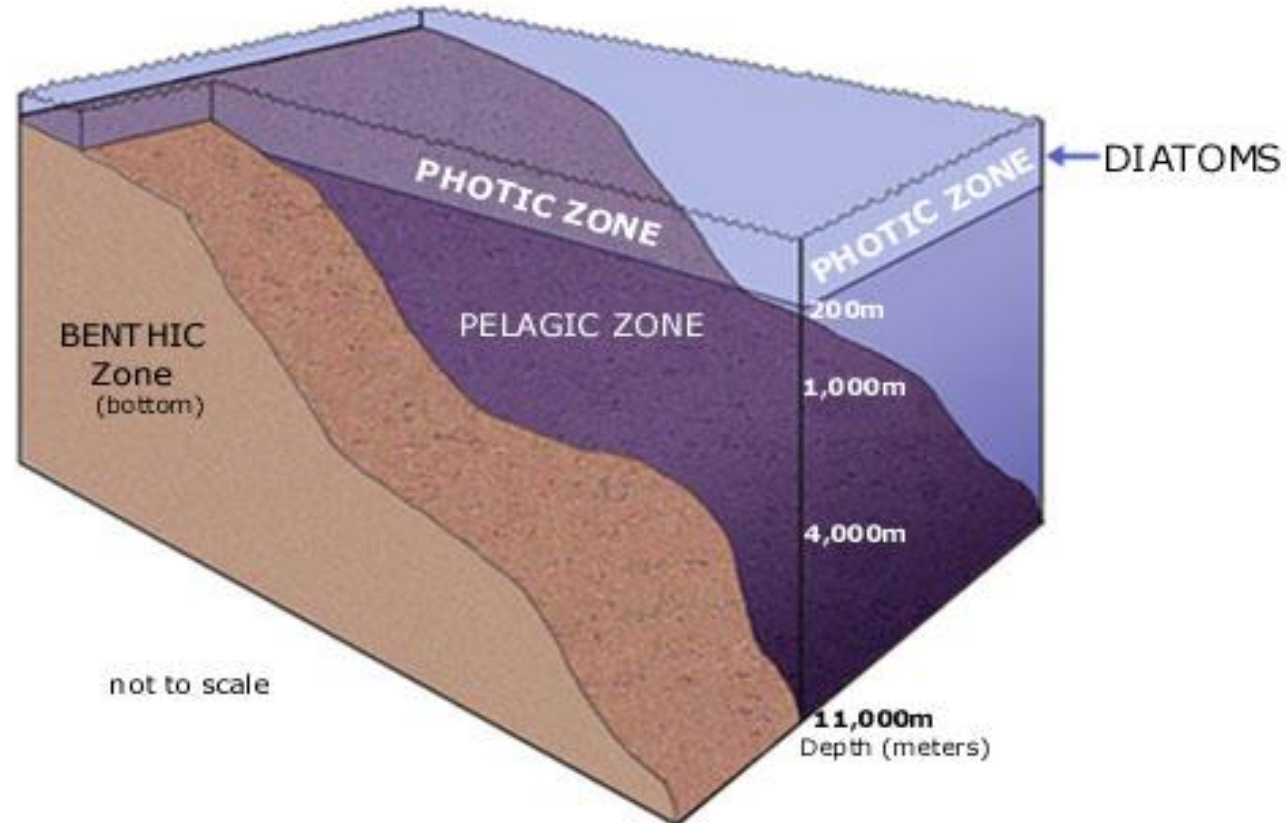
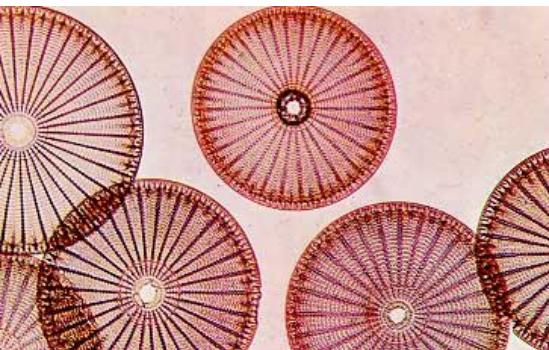

- Uzkrājas okeānu dziļākajās vietās.
- Sastāv no organogēnajām un minerālajām nogulām. Uzkrāšanās notiek lēni – 1000 gados ~ 1mm.
- Visvairāk nogulumu dod planktona atliekas, īpaši kramainie radiolāriju skeleti un diatomeju čaulas.
- Organogēnās nogulas sauc par dūņām.
- Diatomeju dūņas raksturīgas polārajiem okeānu rajoniem (Si daudzums~70-72%).

Abisālie nogulumi Kramaļģes (Diatomejas)

©CMM, 1996. Enhanced by George Musil

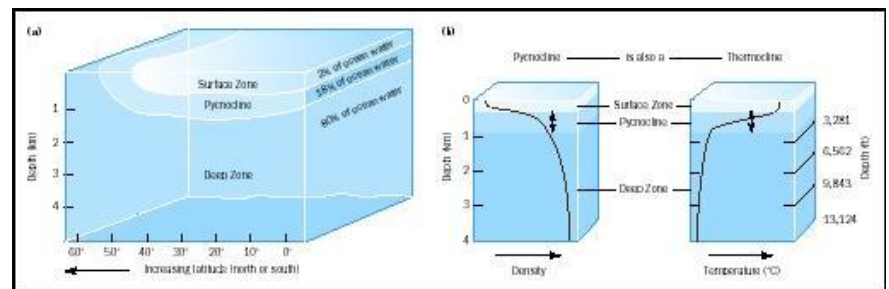
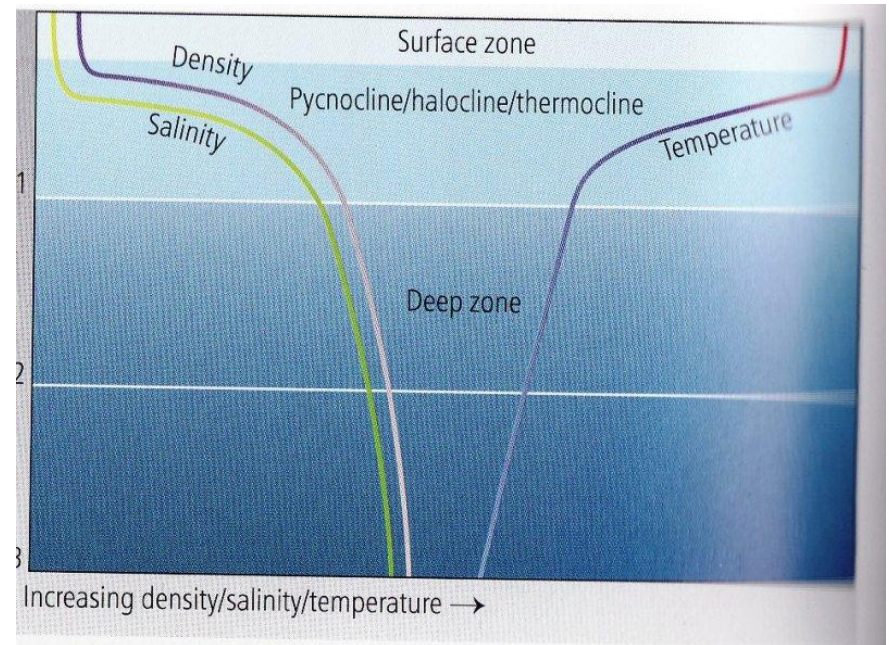

Pycnocline (Piknoklīns)- robežslānis, kas atrodas starp ūdens masām ar dažādu temperatūru un sāļumu

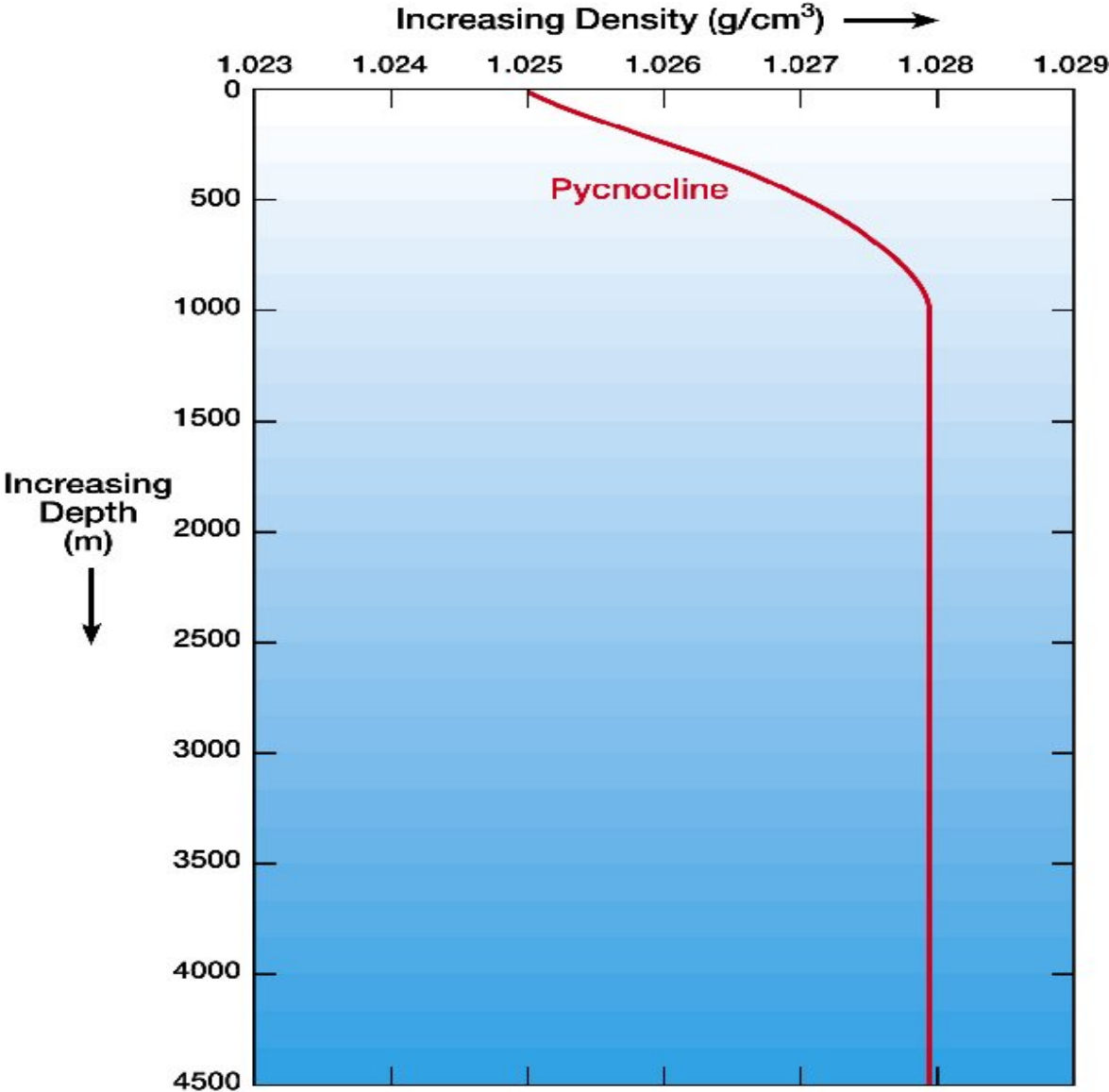
- A boundary layer in a body of water between areas of different temperature or salinity.

The bay has fresher water at the surface and saltier water at the bottom, in between is the pycnocline.

- A layer of water where the density changes rapidly with depth

Blīvuma izmaiņas pieaugot dziļumam

**Jūras iedala pēc to piederības okeāna baseinam, piem.:
Baltijas jūra, Vidusjūra, Karību jūra ir Atlantijas okeāna
jūras.**

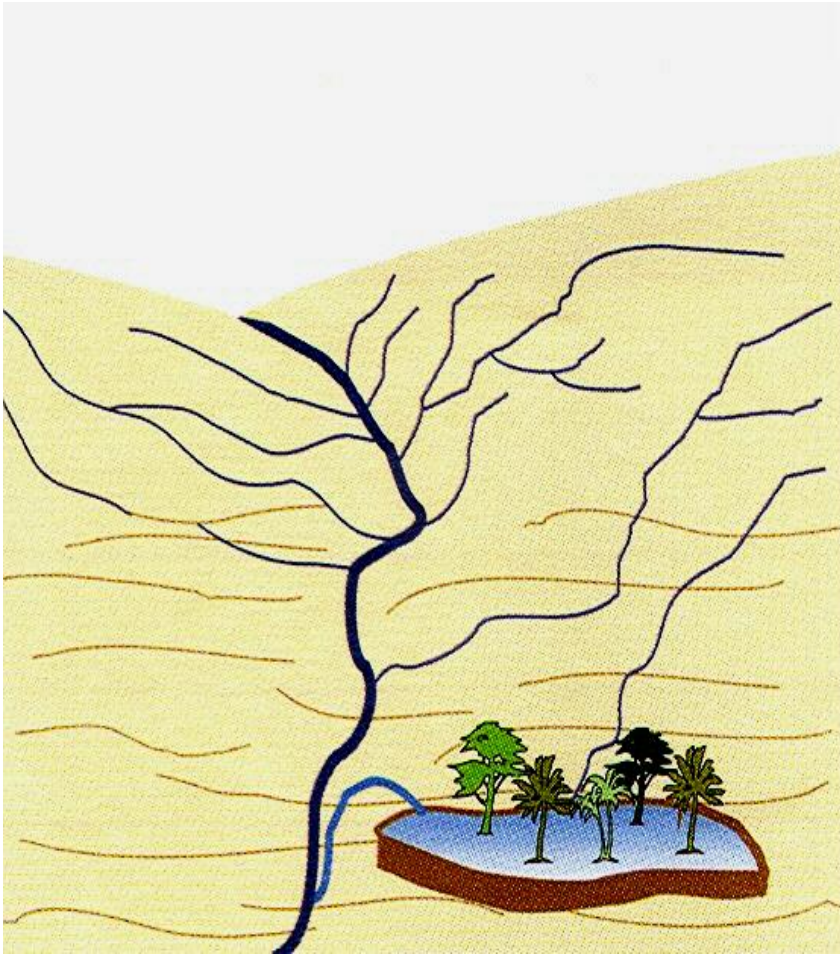

Jūrās izšķir atsevišķas daļas, kas atšķiras cita no citas ar :

- Dibena reljefu;
- Hidroloģisko režīmu:
- Līči;
- Limāni;
- Lagūnas;
- Fjordi;
- Šaurumi
- (pēc UNESCO pārskata – 59 jūras)

Jūru izcelsmes ezeri: Limānu lagūnu ezeri

- **Limānezeri rodas, kad paaugstinoties jūras līmenim, applūst upju grīvas, vai jūras piekrastes zemākās vietas.**

Jūru izcelsmes ezeri: lagūnu ezeri

- **Lagūnezери** rodas norobežojot jūras nelielas daļas. Šie ezeri nav dziļi un bieži tiek uzskatīti par upes vai jūras sastāvdaļu. **Latvijā lagūnezери** ir Liepājas, Engures, Papes, Kaņiera, Babītes ezeri.

Jūras (okeāna) krasts

- Jūras (okeāna) krasts ir tai pieguļošā sauszemes josla, kurā ir viļņu darbības pēdas un kas veidojusies mūsdienu jūras (okeāna) līmeņa ietekmē.
- Jūras krasts ir jūras un sauszemes mijiedarbības zona.
- Tagadējā krasta zona sāka veidoties leduslaikmeta beigu posmā un ~ pirms 8000 gadu ieguva mūsdienu apveidus.

Krasta zona ietver :

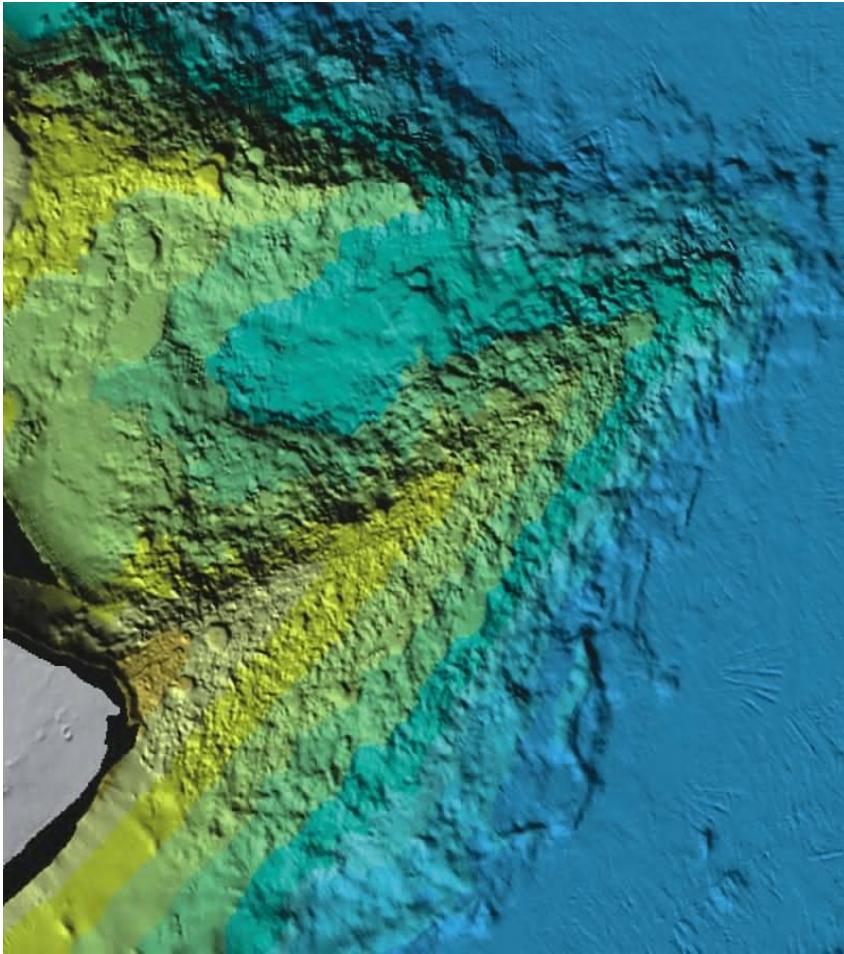
- Krasta zemūdens nogāzi un sauszemes daļu – stāvkrastu ar abrāzijas terasi – pludmali un kāpām.
- Atkarībā no zemūdens nogāzes slīpuma krasta zonā var notikt gan nogulumu uzkrāšanās (akumulācija),
- Gan sauszemes noārdīšanās (abrāzija).
- Pasaulē jūras krastu garums ~ 450 tūkst. km.

Krasta līnija

- Krasta līniju raksturo izrobojums, ko nosaka piekrastes reljefs, iežu sastāvs, sagulums, ģeogrāfiskās attīstības tendences.
- Izlīdzināti krasti Izroboti krasti
- Izlīdzinātu krastu līnija tuvojas taisnei, to parasti veido viendabīgi ieži, lielākoties ar horizontālu segumu. Izlīdzināts ir nomatu krasts.
- Izroboto jeb līčaino krastu veidošanā liela nozīme ir iežu dažādai noturībai pret izskalošanos (Ūdenseroziju), ģeoloģiskiem procesiem u.c.

Piekrastē izdala:

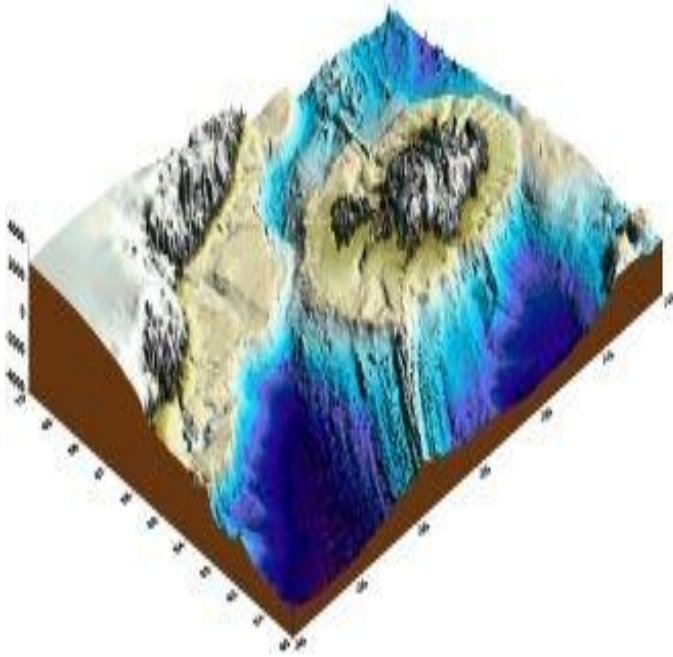

- *Sauszemes zona;*
- *Krasta zona;*
- *Zemūdens zona.*
- *Piekrastes sauszemes zonā ietilpst teritorija, kura veidojusies un attīstījusies arī seno jūras stadiju laikā.*

- **Jūras krasta zonā izdala pludmali – joslu starp tagadējo jūras krastu un krasta līniju.**
- **Jūras uzplūdos tā atrodas zem ūdens.**
- **Zemūdens zona ir krasta līnijai tuvākā un seklākā zemūdens daļa.**

Jūras sēklis ir seklākā jūras dibena daļa.

- Pēc veidošanās apstākļiem izšķir:
- Sanešu sēklus;
- Vulkāniskos sēklus;
- Tektoniskos sēklus;
- Koraļļu sēklus.

- Par jūras sēkli var kļūt sauszeme, ko ūdens applūdina. Parasti šīs vietas ir bagātīgi zvejas rajoni (Ņūfaunlendas, Dogera sēklis).
- Jūras sēkli ar laiku var mainīt atrašanās vietu un apveidu.

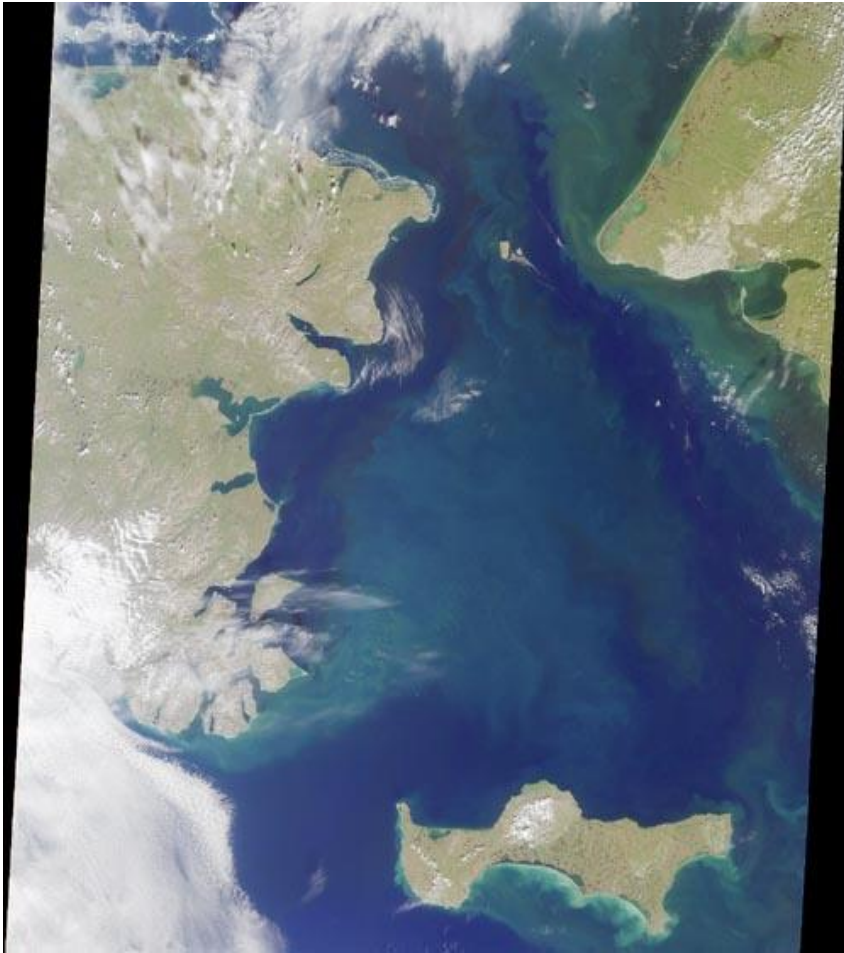
- **Latvijā – Kolkas sēklis, kas ir Kolkas raga zemūdens turpinājums, ko uzskata par Rīgas līča un Baltijas jūras dabisko robežu;**
- **Ovišu-Serves sliexsnis (Z no Ventspils), kur dziļums ~10m..**
- **Piekrastē par jūras sēkļiem sauc krasta zemūdens nogāzes smilšu vaļņus.**

Jūras šaurums

- Jūras šaurums ir salīdzinoši šaura ūdens josla, kas savieno dažādas ūdenstilpes vai to daļas, va šķir dažādas sauszemes daļas vienu no otras:
- Beringa šaurums savieno Ziemeļu ledus okeānu ar kluso okeānu (atdala Āziju no Z-Amerikas)
- Jūras šaurumiem ir noteikts hidroloģiskais režīms, ko nosaka abu ūdenstilpju īpašības,
- tādēļ hidroloģijā tos pētī kā atsevišķus hidrogrāfiskus objektus.

Jūras šaurumi

Abrāzija – okeāna, jūras, ezera, lielas ūdenskrātuves
noārdīšanās viļņu, bangojuma straumes un termiskās
(termoabrāzija) iedarbības ietekmē.

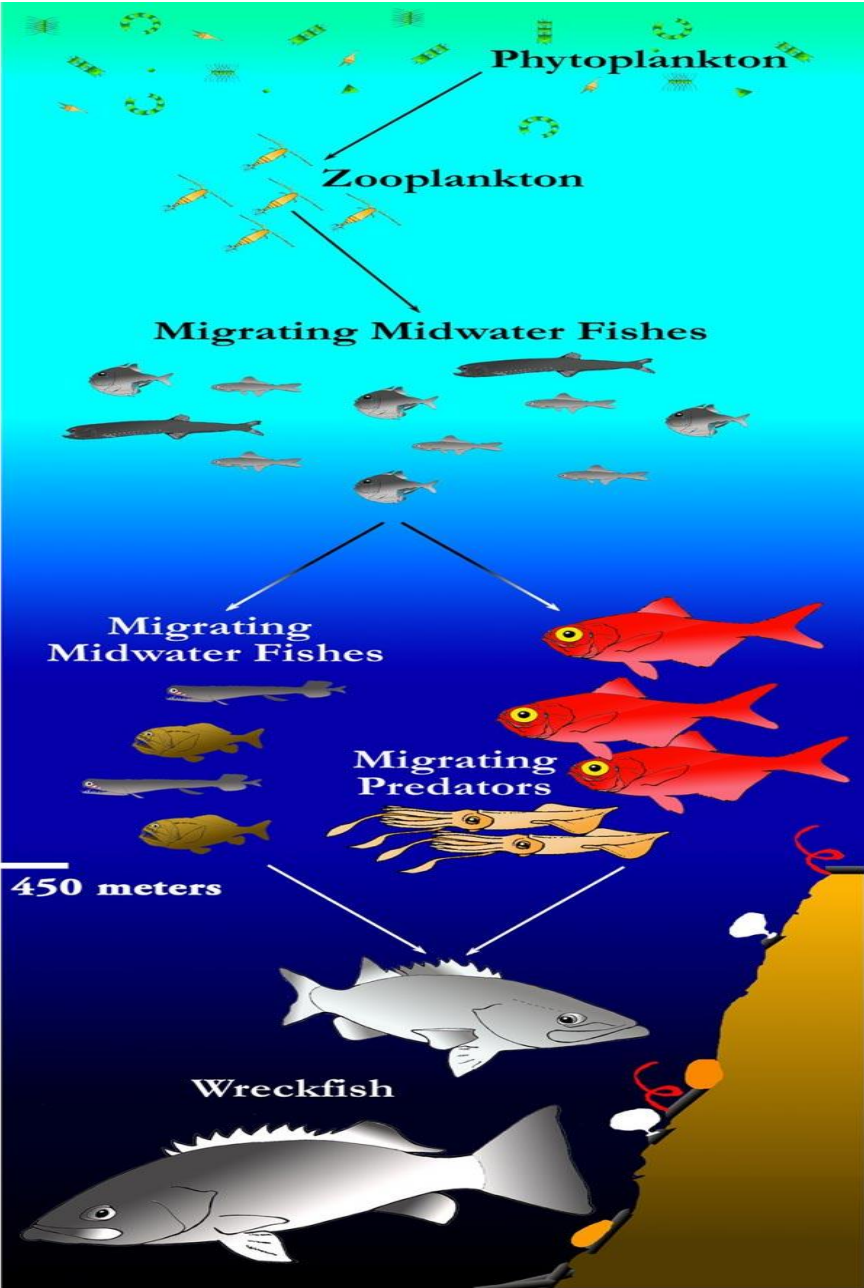
- Tās ātrums un intensitāte atkarīga no iežiem, kas veido ūdenstilpes krastus un dibenu, no vēja virziena stipruma, zemūdens nogāzes stāvuma.
- Abrāziju veicina arī cilvēku saimnieciskā darbība..
- Īpaši strauji viļņi izskalo krastu no irdeniem iežiem – gadfa laikā krasts var atkāpties 15-2-, pat 50-60m.
- Vietām klinšainie jūras krasti ir saglabājušies pat no leduslaikmeta beigām

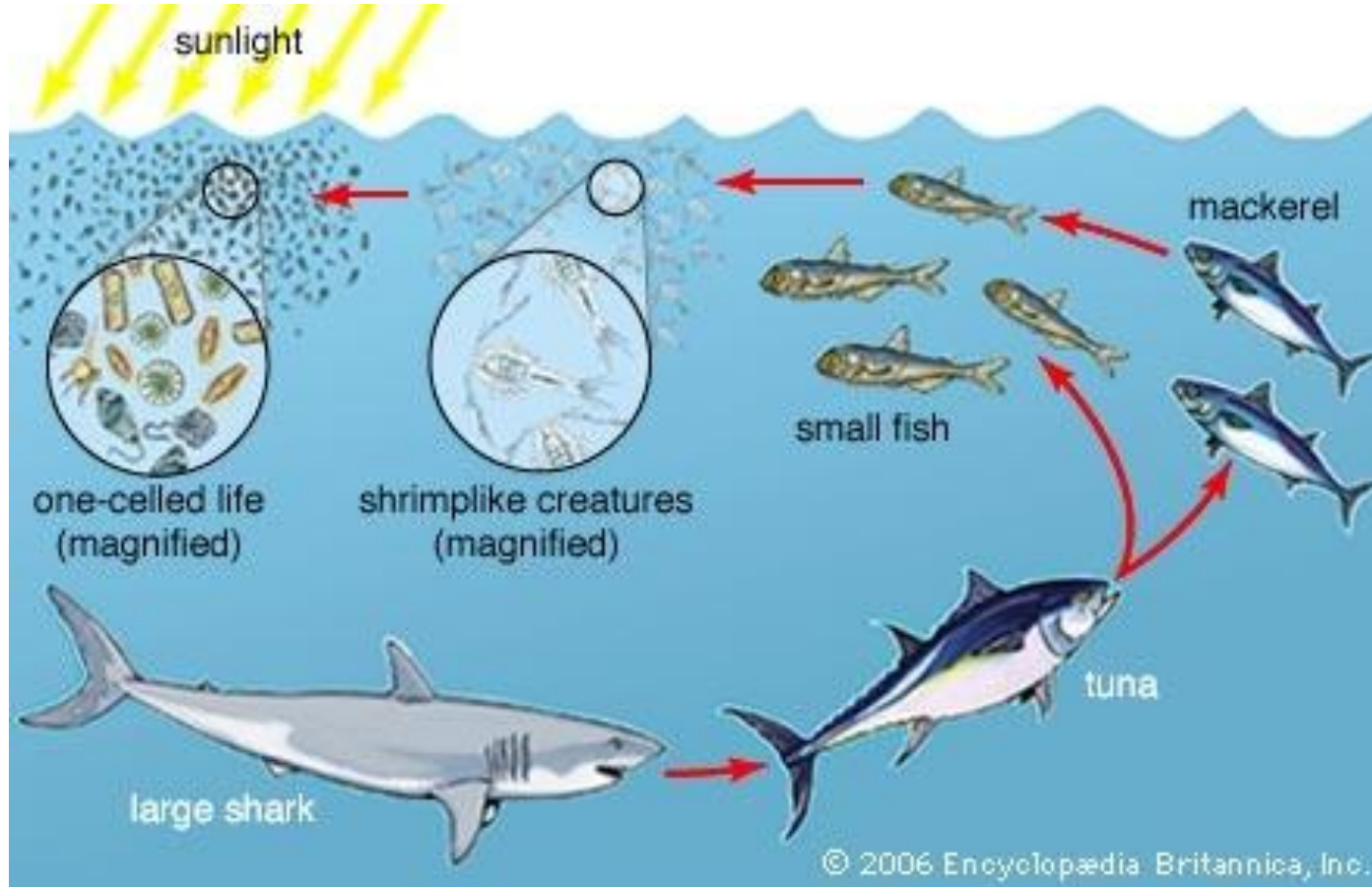
- **Mūsdienās abrāzijai pakļauta ~ 1/2 no Pasaules okeāna krastiem.**
- **Latvijā abrāzijas procesi vērojami jūras piekrastē posmā no Pāvilostas līdz Jūrkalnei, kur izveidojusies līdz 12m augsta krauja, pie Bernātiem, Staldzenes, Kolkasragā, Ķurmruga apkārtnē..**

Atkarībā no jūras ģeogrāfiskā stāvokļa, klimata (valdošie vēji veidojas ūdens sāļums, blīvums, temperatūra, straumes, **augu un dzīvnieku pasaule.**

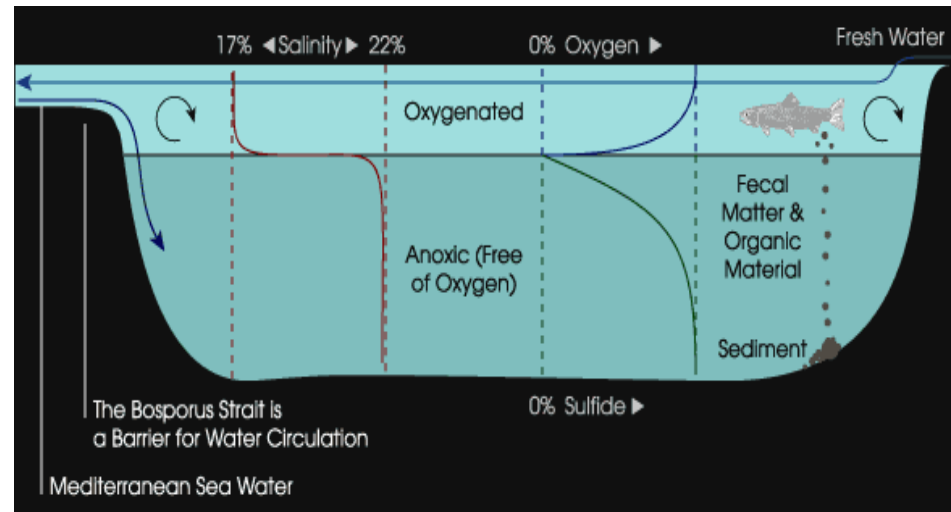
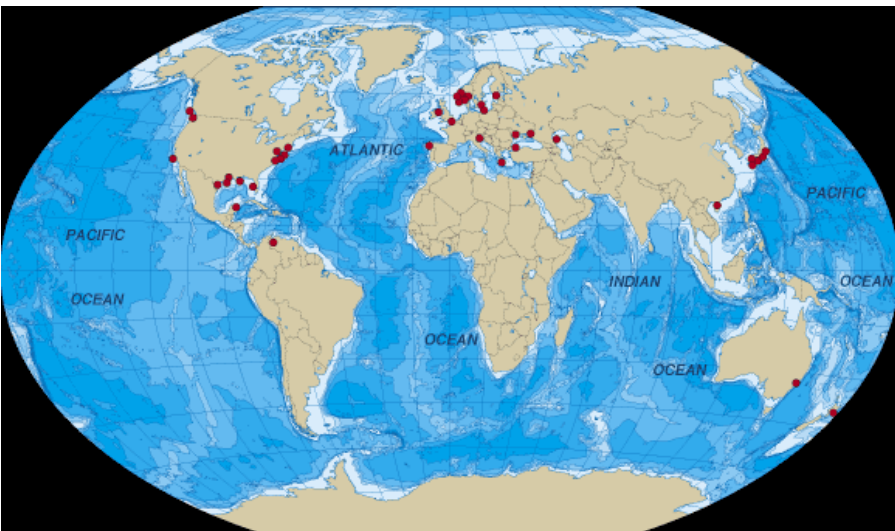

Diatoms < Zooplankton < Small Fish < Large Fish < Killer Whales

JŪRU UN OKEĀNUPROBLĒMAS:

**Globālā sasilšana: Bīstamo aļģu “ziedēšana”;
Toksiskais piesārņojums; Izzvejošana (Overfishing);
Anoksija.....**

Red Tide Species

A: Useful, mostly harmless B: Potentially harmful by oxygen depletion C: Harmful, responsible for fish mass m

A. Harmless

**B. Harmful-
O₂ depletion**

**C. Harmful -
mortality**

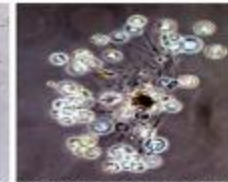
Trichodesmium thiebautii (B)

Skeletonema costatum (B)

Chaetoceros sociale (A)

Thalassiosira mala (B)

Eucampia zodiacus (A)

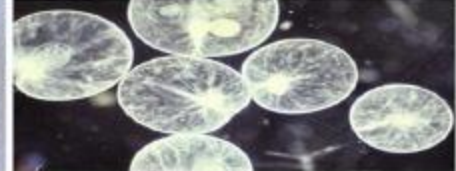
Prorocentrum sigmoides (A)

Prorocentrum micans (B)

Dinophysis caudata (B)

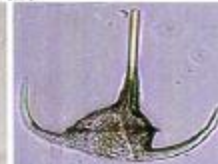
Noctiluca scintillans (B)

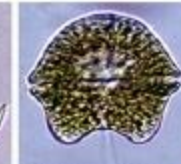
Ceratium furca (A)

Ceratium fusus (A)

Ceratium tripos (A)

Gymnodinium sanguineum (A)

Cochlodinium polykrikoides (C)

Gymnodinium mikimotoi (C)

Lingulodinium polyedrum (A)

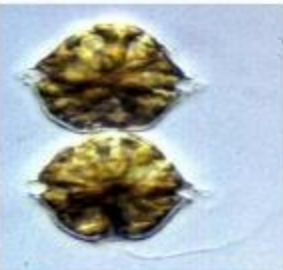
Protoceratium reticulatum (A)

Gonyaulax spinifera (B)

Gonyaulax polygramma (B)

Alexandrium affine (A)

Peridinium quinquecorne (A)

Heterocapsa triquetra (A)

Heterosigma akashiwo (B)

Scrippsiella trochoidea (A)

Heterocapsa circularisquama (C)

Fibrocapsa japonica (C)

Chattonella antiqua (C)